

**UCHWAŁA NR LXII/395/2018
RADY MIEJSKIEJ W NOWOGRODZIE BOBRZAŃSKIM**

z dnia 28 września 2018 r.

**w sprawie przyjęcia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami na lata 2018-2021 dla Gminy
Nowogród Bobrzański**

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt. 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 roku o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2018 r. poz. 994, 1000, 1349 i 1432) oraz art. 87 ust. 3 i 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2017 r. poz. 2187 oraz z 2018 r. poz. 10) uchwała się, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się Gminny Program Opieki nad Zabytkami na lata 2018-2021 dla Gminy Nowogród Bobrzański, stanowiący załącznik do uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Burmistrzowi Nowogrodu Bobrzańskiego

§ 3. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia i podlega ogłoszeniu w Dzienniku Urzędowym Województwa Lubuskiego.

Przewodniczący Rady
Miejskiej

Robert Milto

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA LATA 2018-2021 DLA GMINY NOWOGRÓD BOBRZAŃSKI

1. WSTĘP

CEL OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY NOWOGRÓD BOBRZAŃSKI

Podstawowym, ogólnie pojętym założeniem niniejszego „Programu opieki nad zabytkami dla Gminy Nowogród Bobrzański na lata 2018 – 2021” jest ukierunkowanie polityki Samorządu Gminnego, służącej podejmowaniu planowanych działań dotyczących finansowania, inicjowania, wspierania oraz koordynowania prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego. Jest to uzupełniający dokument w stosunku do innych aktów planowania gminnego. Zadaniem Programu jest także organizacja działań edukacyjnych i wychowawczych wobec miejscowej społeczności. Dla realizacji powyższego założenia niezbędna jest realizacja szczegółowych celów określonych m.in. w art. 87 ust. 2 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o *ochronie zabytków i opiece nad zabytkami*, do których należą:

- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
- uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami
- zapoznanie z zasobami dziedzictwa kulturowego, historią i zabytkami Gminy, w tym także rozróżnienie obiektów wpisanych do rejestru zabytków województwa i figurujących w ewidencji Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków

- wspieranie działań zmierzających do pozyskania środków finansowych na opiekę nad zabytkami
- uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków przy sporządzaniu oraz zmianie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego oraz studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy.

2. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej

Ochrona zabytków, dawnych materialnych i niematerialnych dóbr kultury jest obowiązkiem konstytucyjnym Państwa. W myśl art. 5 Konstytucji RP „Rzeczpospolita Polska (...) strzeże dziedzictwa narodowego (...). Istotnym elementem tego dziedzictwa są zabytki, które w swych niematerialnych wartościach są dobrem wspólnym. Art. 82 Konstytucji wskazuje, iż „obowiązkiem Obywatela (...) jest troska o dobro wspólne”, z kolei art. 6 Konstytucji stanowi, że „...Rzeczpospolita Polska, stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury (...)”.

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2017 r., poz. 2187 z późn. zm.)

Obowiązująca Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wprowadziła pojęcia ochrony i opieki nad zabytkami. Zgodnie z art. 3, użyte w ustawie określenia oznaczają:

- 1) zabytek – nieruchomość lub rzecz ruchomą, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową;
- 2) zabytek nieruchomy – nieruchomość, jej część lub zespół nieruchomości, o których mowa w pkt. 1;
- 3) zabytek ruchomy – rzecz ruchomą, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, o których mowa w pkt. 1;
- 4) zabytek archeologiczny – zabytek nieruchomy, będący powierzchniową, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem;
- 5) instytucja kultury wyspecjalizowana w opiece nad zabytkami – instytucję kultury w rozumieniu przepisów o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej, której celem statutowym jest sprawowanie opieki nad zabytkami;
- 6) prace konserwatorskie – działania mające na celu zabezpieczenie i utrwalenie substancji zabytku, zahamowanie procesów jego destrukcji oraz dokumentowanie tych działań;
- 7) prace restauratorskie – działania mające na celu wyeksponowanie wartości artystycznych i estetycznych zabytku, w tym, jeżeli istnieje taka potrzeba, uzupełnienie lub odtworzenie jego części, oraz dokumentowanie tych działań;

- 8) roboty budowlane – roboty budowlane w rozumieniu przepisów Prawa budowlanego, podejmowane przy zabytku lub w otoczeniu zabytku;
- 9) badania konserwatorskie – działania mające na celu rozpoznanie historii i funkcji zabytku, ustalenie użytych do jego wykonania materiałów i zastosowanych technologii, określenie stanu zachowania tego zabytku oraz opracowanie diagnozy, projektu i programu prac konserwatorskich, a jeżeli istnieje taka potrzeba, również programu prac restauratorskich;
- 10) badania architektoniczne – działania ingerujące w substancję zabytku, mające na celu rozpoznanie i udokumentowanie pierwotnej formy obiektu budowlanego oraz ustalenie zakresu jego kolejnych przekształceń;
- 11) badania archeologiczne – działania mające na celu odkrycie, rozpoznanie, udokumentowanie i zabezpieczenie zabytku archeologicznego;
- 12) historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny – przestrzenne założenie miejskie lub wiejskie, zawierające zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni, rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym ulic lub sieci dróg;
- 13) historyczny zespół budowlany – powiązaną przestrzennie grupę budynków wyodrębnioną ze względu na formę architektoniczną, styl, zastosowane materiały, funkcję, czas powstania lub związek z wydarzeniami historycznymi;
- 14) krajobraz kulturowy – przestrzeń historycznie ukształtowaną w wyniku działalności człowieka, zawierającą wytwory cywilizacji oraz elementy przyrodnicze;
- 15) otoczenie – teren wokół lub przy zabytku wyznaczony w decyzji o wpisie tego terenu do rejestru zabytków w celu ochrony wartości widokowych zabytku oraz jego ochrony przed szkodliwym oddziaływaniem czynników zewnętrznych.

Zgodnie z art. 89 organami ochrony zabytków są:

- 1) minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Generalny Konserwator Zabytków;
- 2) wojewoda, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje wojewódzki konserwator zabytków.

W art. 4 zapisano, iż ochrona zabytków polega w szczególności na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:

- 1) zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;
- 2) zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
- 3) udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
- 4) przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;

- 5) kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
- 6) uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Art. 5 wskazuje, iż opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków:

- 1) naukowego badania i dokumentowania zabytku;
- 2) prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;
- 3) zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;
- 4) korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości;
- 5) popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

Ponadto, w art.6, ustawa definiuje m.in. podstawowe pojęcia z zakresu ochrony i opieki nad zabytkami oraz przedmiot, zakres, formy i sposób ich ochrony. W myśl tejże ustawy, ochronie i opiece podlegają (bez względu na stan zachowania):

- 1) zabytki nieruchome będące w szczególności:
 - a) krajobrazami kulturowymi;
 - b) układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi;
 - c) dziełami architektury i budownictwa;
 - d) dziełami budownictwa obronnego;
 - e) obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi;
 - f) cmentarzami;
 - g) parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni;
 - h) miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.
- 2) zabytki ruchome będące w szczególności:
 - a) dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej;
 - b) kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje;
 - c) numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami;

- d) wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego;
- e) materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U. Z 2012 r. poz. 642 z późn. zm.);
- f) instrumentami muzycznymi;
- g) wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi;
- h) przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.

3) zabytki archeologiczne będące w szczególności:

- a) pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa;
- b) cmentarzyskami;
- c) kurhanami;
- d) reliktnami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Ponadto „ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej” (art. 6.2.).

Ustawa w art. 7 określa także formy i sposób ochrony zabytków.

Ustawa definiuje obowiązki oraz kompetencje samorządu terytorialnego w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. Szczegółowo określone obowiązki samorządu w stosunku do obiektów zabytkowych objętych ochroną, których samorząd jest właścicielem lub posiadaczem zawarte są w następujących artykułach: art. 5, 25, 26, 28, 30, 31, 36, 71, 72.

Na mocy art. 21 ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy. Art. 22 ust. 4 stwierdza, iż „Wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy.”. W ust. 5 tego artykułu zapisano, iż w gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

- 1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru;
- 2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;
- 3) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Jak wspomniano art. 87 Ustawy określa obowiązek samorządu, dotyczący sporządzania i uchwalania gminnego programu opieki nad zabytkami:

- program winien być opracowany na okres 4 lat,
- program służy celom określonym w Ustawie,

- program przyjmuje rada gminy, po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków,
- program ogłaszany jest w wojewódzkim dzienniku urzędowym,
- z realizacji programu władze gminy sporządzają co 2 lata sprawozdanie, które przedstawiane jest radzie gminy.

Artykuły 18 i 19 nakazują samorządom uwzględnianie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami przy sporządzaniu i aktualizacji planów zagospodarowania przestrzennego województwa.

Dodatkowo należy wskazać odniesienia do zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego, zawarte w następujących aktach prawnych:

Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2017 r. poz. 1875 z późn. zm.)

- *art. 7 ust. 1 pkt. 9*

„Zaspakajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy:

9) kultury w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.”

Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. z 2017 r. poz. 1073).

Na mocy ww. ustawy planowanie i zagospodarowanie przestrzenne musi uwzględnić m.in.: wymagania ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej (art. 1. ust. 2, pkt. 4). Ustawa określa, iż studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego powinno w swej treści zawierać następujące elementy:

- uwzględnianie stanu dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej (art. 10, ust. 1, pkt. 4),
- określenie obszarów i zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej (art. 10, ust. 2, pkt. 4).

W miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego będącym aktem prawa miejscowego ustawa nakazuje obecność następujących elementów:

- obowiązkowe określenie zasad ochrony środowiska, przyrody i krajobrazu (art. 15, ust. 2, pkt. 3),
- obowiązkowe określenie zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, w tym krajobrazów kulturowych, oraz dóbr kultury współczesnej (art. 15, ust. 2, pkt. 4),
- określa się w zależności od potrzeb granice pomników zagłady oraz ich stref ochronnych, a także ograniczenia dotyczące prowadzenia na ich terenie działalności gospodarczej, określone w ustawie z dnia 7 maja 1999 r. o ochronie terenów byłych hitlerowskich obozów zagłady (art. 15, ust. 3, pkt. 6).

Wymagania koncepcji ochrony zabytków uwzględnia się również na szczeblach wojewódzkim i krajowym planowania przestrzennego (art. 39, ust. 3, pkt. 2; art. 47, ust. 2, pkt. 2). Projekt planu wymaga uzgodnienia z właściwym wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane (Dz. U. z 2017 r. poz. 1332 z późn. zm.)

Przepisy ww. ustawy nie naruszają przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami w odniesieniu do obiektów i obszarów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów i obszarów objętych ochroną konserwatorską na podstawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego (art. 2., ust 2 pkt. 3).

W art. 5, ust. 1 pkt. 7 oraz ust. 2 ustawa stwierdza, iż obiekt budowlany należy projektować w sposób zgodny z jego przeznaczeniem i wymaganiami ochrony środowiska oraz nakazuje projektowanie i budowanie obiektów budowlanych i związanych z nim urządzeń zapewniające ochronę obiektów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów objętych ochroną konserwatorską. W przypadku pozytywnej opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków w odniesieniu do obiektów budowlanych wpisanych do rejestru zabytków oraz innych obiektów budowlanych usytuowanych na obszarach objętych ochroną konserwatorską możliwe jest złożenie wniosku do właściwego ministra o zgodę na odstępnie od przepisów techniczno-budowlanych, o których mowa w art. 7 ustawy (art. 9, ust 3, pkt. 4).

Wg art. 30 ust. 2 w stosunku do prac budowlanych przy obiektach oraz obszarach niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, wymagane jest zgłoszenie do właściwego organu. W zgłoszeniu należy określić rodzaj, zakres i sposób wykonywania robót budowlanych oraz termin ich rozpoczęcia. Do zgłoszenia należy dołączyć oświadczenie, o którym mowa w art. 32 ust. 4 pkt. 2, oraz, w zależności od potrzeb, odpowiednie szkice lub rysunki, a także pozwolenia, uzgodnienia i opinie wymagane odrębnymi przepisami. W razie konieczności uzupełnienia zgłoszenia właściwy organ nakłada, w drodze postanowienia, na zgłaszającego obowiązek uzupełnienia, w określonym terminie, brakujących dokumentów, a w przypadku ich nieuzupełnienia – wnosi sprzeciw, w drodze decyzji. Zgodnie z art. 32 ust. 1:

1. Pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego może być wydane po uprzednim:

- 1) przeprowadzeniu oceny oddziaływania przedsięwzięcia na środowisko albo oceny oddziaływania przedsięwzięcia na obszar Natura 2000, jeżeli jest ona wymagana przepisami ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko;
- 2) uzyskaniu przez inwestora, wymaganych przepisami szczególnymi, pozwoleń, uzgodnień lub opinii innych organów;
- 3) wyrażeniu zgody przez ministra właściwego do spraw budownictwa, lokalnego planowania i zagospodarowania przestrzennego oraz mieszkalnictwa w przypadku budowy gazociągów o zasięgu krajowym lub jeżeli budowa ta wynika z umów międzynarodowych.

Prowadzenie robót budowlanych przy obiekcie budowlanym wpisanym do rejestru zabytków lub na obszarze wpisanym do rejestru zabytków wymaga, przed wydaniem decyzji o pozwoleniu na budowę, uzyskania pozwolenia na prowadzenie tych robót, wydanego przez właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków (art. 39, ust. 2).

Pozwolenie na rozbiórkę obiektu budowlanego wpisanego do rejestru zabytków może być wydane po uzyskaniu decyzji Generalnego Konserwatora Zabytków działającego w imieniu ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego o skreśleniu tego obiektu z rejestru zabytków (art. 39, ust. 2).

W stosunku do obiektów budowlanych oraz obszarów niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego wydaje właściwy organ w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków (art. 39, ust. 3).

Katalog działań budowlanych, w stosunku do których należy uzyskać pozwolenie budowlane, a które podlegają zgłoszeniu organowi budowlanemu określają kolejno art. 29, 29a, 30, 31 ustawy Prawo Budowlane. W stosunku do zamierzeń, które wymagają jedynie zgłoszenia zgodnie z art. 30 ust. 7 ustawy właściwy organ może nałożyć w drodze decyzji obowiązek uzyskania pozwolenia na wykonanie określonego obiektu lub robót budowlanych objętych obowiązkiem zgłoszenia, jeżeli ich realizacja może naruszać ustalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego lub spowodować m.in. pogorszenie stanu środowiska lub stanu zachowania zabytków.

Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz. U. z 2016 r. poz. 1817 z późn. zm.)

Określa ona, iż wśród zadań publicznych znajdują się działania m.in. W zakresie kultury, sztuki, ochrony dóbr kultury i dziedzictwa narodowego (art. 4, ust. 1, pkt. 16).

Regulacje z tym związane zawarte są w art. 19, który określa prawa i obowiązki mieszkańców w zakresie realizacji wybranych przez nich działań, zarówno w ramach inicjatyw lokalnych, jak i za pośrednictwem organizacji pozarządowych lub innych podmiotów wymienionych w art. 3 ust. 3 ustawy. Artykuł precyzuje też, iż jednostka samorządu terytorialnego zawiera na czas określony umowę o wykonanie inicjatywy lokalnej z wnioskodawcą.

Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska (Dz. U. Z 2017 r. poz. 519 z późn. zm.).

Zgodnie z zapisami art. 71 ust. 3 tej ustawy przeznaczenie i sposób zagospodarowania terenu powinny w jak największym stopniu zapewniać zachowanie jego walorów krajobrazowych. Dotyczy to także krajobrazu kulturowego.

Art. 101 ust 1 określa, iż ochrona powierzchni ziemi polega m. in. na zachowaniu wartości kulturowych, z uwzględnieniem zabytków archeologicznych.

Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. Z 2016 poz. 2134 z późn. zm.).

Jednym z celów ochrony przyrody jest ochrona walorów krajobrazowych, zieleni w miastach i wsiach oraz zadrzewień (art. 2, ust. 2, pkt. 5). Jako jedną z form ochrony przyrody w tym jej immamentnego składnika, jakim jest krajobraz ustawa ta przyjmuje w art. 6, ust, pkt. 3 park krajobrazowy.

Zgodnie z art. 16, ust. 1,: park krajobrazowy obejmuje obszar chroniony ze względu na wartości przyrodnicze, historyczne i kulturowe oraz walory krajobrazowe w celu zachowania, popularyzacji tych wartości w warunkach zrównoważonego rozwoju.

Zarówno ustanowienie parku krajobrazowego jak i nadanie mu statutu należą do prerogatyw sejmiku wojewódzkiego (art. 16, ust. 3, ust. 5).

Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (Dz. U. z 2016 poz. 2147 z późn. zm.)

W świetle art. 6 pkt. 5 jednym z celów publicznych tej ustawy jest opieka nad nieruchomościami stanowiącymi zabytki w rozumieniu przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Art. 13, ust. 4 jasno określa, że: sprzedaż, zamiana, darowizna lub oddanie w użytkowanie wieczyste nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków, stanowiących własność Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego, a także wnoszenie tych nieruchomości, jako wkładów niepieniężnych (aportów) do spółek, wymaga pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Cenę nieruchomości lub jej części wpisanej do rejestru zabytków obniża się o 50% (zgodnie z art. 67). Właściwy organ może, za zgodą odpowiednio wojewody albo rady lub sejmiku, podwyższyć lub obniżyć tę bonifikatę (art. 68, ust. 3). Identyczny zapis stosuje się w przypadku opłaty z tytułu użytkowania wieczystego jeżeli nieruchomość gruntowa została wpisana do rejestru zabytków (art. 73, ust. 4) oraz w przypadku opłaty z tytułu trwałego zarządu (art. 84, ust. 4).

Ustawa z dnia 12 stycznia 1991 r. o podatkach i opłatach lokalnych (Dz. U. z 2017 r. poz. 1785 z późn. zm.).

Na podstawie art. 7, ust. 1, pkt. 6 ustawa zwalnia od podatku od nieruchomości: grunty i budynki wpisane indywidualnie do rejestru zabytków, pod warunkiem ich utrzymania i konserwacji, zgodnie z przepisami o ochronie zabytków, z wyjątkiem części zajętych na prowadzenie działalności gospodarczej.

Ustawa dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (Dz. U. z 2017 r. poz. 862)

Według zapisów tej ustawy zarówno państwo (art. 1 ust. 2) jak i organy jednostek samorządu terytorialnego (art. 1 ust. 4) sprawują mecenat nad działalnością kulturalną polegający m.in. na wspieraniu i promocji opieki nad zabytkami.

Do powyższych ustaw należy dołączyć akty prawne, które w całej swojej treści odnoszą się do zakresu ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego. Są to:

- ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (Dz. U. z 2017 r., poz. 972 z późn. zm.),
- ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U. Z 2012 roku, poz. 642 z późn. zm.),
- ustawa z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (Dz.U. Z 2016 poz. 1506 z późn. m.),
- ustawa z dnia 7 maja 1999 r. o ochronie terenów byłych hitlerowskich obozów zagłady (Dz.U. Z 2015 poz. 2160 z późn. zm.).

Ostatni element to akty wykonawcze do ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Są to:

- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 (Dz. U. z 2011 nr 113 poz. 661) w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem. W oparciu o art. 24 ust. 1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami rozporządzenie określa sposób prowadzenia powyższych rejestrów i wykazów,
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 22 czerwca 2017 r. W sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich, robót budowlanych, badań konserwatorskich, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków oraz badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (Dz. U. z 2017 r. poz. 1265),
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 16 sierpnia 2017 r. W sprawie udzielenia dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru (Dz. U. 2017 r. poz. 1674).

3. UWARUNKOWANIA PRAWNE OPIEKI NAD ZABYTKAMI W POLSCE

Przywołana na wstępie ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami stanowi podstawę prawną ochrony dziedzictwa kulturowego w Polsce i wprowadza w tej materii szereg fundamentalnych definicji i pojęć. W myśl ustawy zabytek jest to nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Zgodnie z ustawą opiece podlegają – bez względu na stan zachowania – zabytki pogrupowane w trzech kategoriach:

Zabytki nieruchome będące w szczególności:

- krajobrazami kulturowymi,
- układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
- dziełami architektury i budownictwa,
- dziełami budownictwa obronnego,
- obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,
- cmentarzami,
- parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
- miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.

Zabytki ruchome będące w szczególności:

- dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
- kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych

według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,

- numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami, wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
- materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U. Z 2012 r. poz. 642 z późn. zm.),
- instrumentami muzycznymi, wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,
- przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.

Zabytki archeologiczne będące w szczególności:

- pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,
- cmentarzyskami,
- kurhanami,
- relikdami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Ponadto, zgodnie z art. 6.2. ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.

Ustawodawca wyróżnia następujące formy ochrony zabytków:

- wpis do rejestru zabytków,
- uznanie za Pomnik Historii,
- utworzenie parku kulturowego,
- ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego, decyzjach o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzjach o warunkach zabudowy, decyzjach o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzjach o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzjach o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Wpis do rejestru zabytków

Podstawą wpisu do rejestru zabytków jest decyzja administracyjna wydana przez wojewódzkiego konserwatora zabytków. Z wnioskiem o taki wpis może występować właściciel zabytku oraz użytkownik wieczysty gruntu na którym znajduje się zabytek. Również wojewódzki konserwator zabytków ma prawo wszczęcia postępowania z urzędu w sprawie wpisania zabytku nieruchomego do rejestru zabytków.

Rejestr zabytków prowadzi odpowiedni wojewódzki konserwator zabytków dla zabytków znajdujących się na terenie województwa. Do rejestru można wpisać także otoczenie oraz nazwę geograficzną, historyczną i tradycyjną zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru zabytków. Wojewódzki konserwator zabytków może wpisać także do rejestru historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny. Sprawy te reguluje *ustawa z 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* oraz Rozporządzenie Ministra Kultury z 26 maja 2011 r. W sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. z 2011 Nr 113, poz. 661).

Pomnik Historii

Terminem tym określa się zabytek nieruchomy o szczególnych wartościach materialnych i niematerialnych oraz znaczeniu dla dziedzictwa kulturowego naszego kraju. Rangę Pomnika Historii podkreśla fakt, że jest on ustanawiany przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej specjalnym rozporządzeniem na wniosek Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. W treści prezydenckiego rozporządzenia wyszczególnia się cechy danego zabytku świadczące o jego najwyższej wartości, określa się precyzyjnie jego granice i zamieszcza schematyczną mapkę obiektu.

Na elitarną listę Pomników Historii mogą zostać wpisane obiekty architektoniczne, krajobrazy kulturowe, układy urbanistyczne lub ruralistyczne, zabytki techniki, obiekty budownictwa obronnego, parki i ogrody, cmentarze, miejsca pamięci najważniejszych wydarzeń lub postaci historycznych oraz stanowiska archeologiczne. W roku 2017 w całym kraju znajduje się 70 miejsc i obiektów uznanych za Pomnik Historii.

Park kulturowy

Kolejną formą ochrony jest utworzenie parku kulturowego w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej. Podstawą jego utworzenia jest uchwała rady gminy, którą podejmuje się po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego lub decyzja o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzja o warunkach zabudowy, decyzja o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzja o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzja o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego

Relacje pomiędzy ochroną zabytków a planami zagospodarowania przestrzennego są regulowane przez artykuły 18, 19 i 20 ustawy z 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Przede wszystkim art. 18 wprowadza obowiązek uwzględniania ochrony zabytków i opieki nad zabytkami przy sporządzaniu i aktualizacji koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju, strategii rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw, analiz i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.

W wymienionych decyzjach, koncepcjach, strategiach, analizach, planach i studiach, winno się w szczególności uwzględnić krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, określić rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków

i zapewnić im ochronę przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu oraz ustalić przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami. W przypadku zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia, zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków oraz parków kulturowych, ochrona ich musi być bezwarunkowo uwzględniona w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego i pozostałych decyzjach.

4. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY ZASOBÓW DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

4.1 STRATEGICZNE CELE POLITYKI PAŃSTWA W ZAKRESIE OCHRONY ZABYTEKÓW I OPIEKI NAD ZABYTEKAMI

KRAJOWY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTEKAMI NA LATA 2014-2017

Krajowy Program Opieki nad Zabytkami na lata 2014-2017 został przyjęty przez Radę Ministrów w dniu 24 czerwca 2014 roku i jest efektem wykonania upoważnienia ustawowego, zawartego w artykułach 84 i 85, ust. 1 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami i jest programem rozwoju określonym w artykule 15 ustawy z dnia 6 grudnia 2006 roku o zasadach prowadzenia polityki rozwoju. Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Nowogród Bobrzański opiera się na założeniach programu krajowego, jednak są one dość ogólne w odniesieniu do zabytków z terenu gminy.

Jednym ze strategicznych założeń krajowego programu jest wzmocnienie synergii działania organów ochrony zabytków, w tym tworzenie podstaw współdziałania z organami samorządu terytorialnego. Program stwierdza, iż jakościowa przemiana w zakresie ochrony zabytków w Polsce może nastąpić jedynie dzięki łączeniu zasobów, lepszemu sieciowaniu struktur i działań organów ochrony zabytków. Rolą programu krajowego jest tworzenie warunków dla wypracowania rozwiązań modelowych oraz ich upowszechnienie. Jak mówią zapisy tego dokumentu za realizację zadań związanych z ochroną zabytków odpowiedzialna jest zarówno administracja rządowa (wojewódzcy konserwatorzy zabytków oraz Generalny Konserwator Zabytków), jak również jednostki samorządu terytorialnego wszystkich szczebli oraz od stopnia zaangażowania tych podmiotów będą zależały realne efekty podejmowanych działań.

Głównym celem Programu jest „Wzmocnienie roli dziedzictwa kulturowego i ochrony zabytków w rozwoju potencjału kulturowego i kreatywnego Polaków”. Cel ten realizowany będzie poprzez trzy cele szczegółowe:

1. Wspieranie rozwiązań systemowych na rzecz ochrony zabytków w Polsce,
2. Wzmocnienie synergii działania organów ochrony zabytków,
3. Tworzenie warunków do aktywnego uczestnictwa w kulturze, edukacji na rzecz dziedzictwa kulturowego oraz jego promocji i reinterpretacji.

W ramach celu szczegółowego 1 wyznaczono następujące kierunki działania:

1. Porządkowanie rejestru zabytków nieruchomych,
2. Przygotowanie ratyfikacji Konwencji UNESCO ds. ochrony dziedzictwa podwodnego,
3. Wypracowanie jednolitych standardów działania konserwatorskiego w odniesieniu do

wybranych typów i kategorii zabytków nieruchomości zgodnie z obowiązującą doktryną konserwatorską,

4. Wzmocnienie instrumentów ochrony krajobrazu kulturowego,
5. Opracowanie diagnozy prawnej ochrony zabytków ruchomych,
6. Opracowanie kompleksowego raportu o stanie zachowania zabytków,
7. Kontynuacja badań w ramach Archeologicznego Zdjęcia Polski na obszarach szczególnie istotnych ze względu na zagrożenia dla dziedzictwa archeologicznego.

W ramach celu szczegółowego 2 wyznaczono następujące kierunki działania:

1. Zwiększenie efektywności zarządzania i ochrony zabytków poprzez wdrażanie infrastruktury informacji przestrzennej o zabytkach,
2. Wypracowanie standardów, pozwalających na lepszy przepływ informacji pomiędzy organami ochrony zabytków a społecznościami żyjącymi w otoczeniu zabytków objętych ochroną,
3. Podniesienie jakości procesów decyzyjnych w organach ochrony zabytków,
4. Merytoryczne wsparcie samorządu terytorialnego w ochronie zabytków.

W ramach celu szczegółowego 3 wyznaczono następujące kierunki działania:

1. Przygotowanie ratyfikacji Konwencji ramowej Rady Europy w sprawie znaczenia dziedzictwa kulturowego dla społeczeństwa,
2. Wspieranie budowania świadomości społecznej funkcji dziedzictwa kulturowego jako podstawy kształtowania się tożsamości narodowej i społeczności lokalnych,
3. Promocja zasobu dziedzictwa za pośrednictwem Internetu,
4. Zwiększanie dostępu do zasobu dziedzictwa i ułatwienie jego odbioru społecznego.

KONCEPCJA PRZESTRZENNEGO ZAGOSPODAROWANIA KRAJU DO ROKU 2030

Koncepcja przestrzennego zagospodarowania kraju została przyjęta przez Radę Ministrów dnia 13 grudnia 2011 r. Dokument określa zasady polityki państwa w dziedzinie przestrzennego zagospodarowania kraju w perspektywie najbliższych kilkunastu lat.

Polityka przestrzennego zagospodarowania kraju realizuje cele rozwoju kraju w odniesieniu do całości przestrzeni polskiej. Biorąc pod uwagę nowy paradygmat polityki rozwoju cel strategiczny (ponadczasowy) polityki przestrzennego zagospodarowania kraju można określić następująco: Efektywne wykorzystanie przestrzeni kraju i jej terytorialnie zróżnicowanych potencjałów rozwojowych dla osiągnięcia ogólnych celów rozwojowych — konkurencyjności, zwiększenia zatrudnienia, sprawności funkcjonowania państwa oraz spójności w wymiarze społecznym, gospodarczym i terytorialnym w długim okresie.

Tak sformułowany cel — przy doborze odpowiednich celów cząstkowych oraz instrumentów wdrożeniowych — realizowany jest przez wszystkie podmioty publiczne wykonujące zadania rozwojowe w zakresie swoich kompetencji na różnych poziomach zarządzania, w różnych obszarach tematycznych i w odniesieniu do różnych terytoriów.

Drogą do zapewnienia realizacji celu strategicznego polityki przestrzennego zagospodarowania kraju jest koncentracja działań podmiotów publicznych w wybranych obszarach tematycznych i na wyodrębnionych terytoriach. w odniesieniu do diagnozy sytuacji, uwarunkowań oraz trendów rozwojowych sformułowano sześć wzajemnie powiązanych celów polityki przestrzennego zagospodarowania kraju w horyzoncie roku 2030:

- Cel 1. Podwyższenie konkurencyjności głównych ośrodków miejskich Polski w przestrzeni europejskiej poprzez ich integrację funkcjonalną przy zachowaniu policentrycznej struktury systemu osadniczego sprzyjającej spójności;
- Cel 2. Poprawa spójności wewnętrznej i terytorialne równoważenie rozwoju kraju poprzez promowanie integracji funkcjonalnej, tworzenie warunków dla rozprzestrzeniania się czynników rozwoju, wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich oraz wykorzystanie potencjału wewnętrznego wszystkich terytoriów;
- Cel 3. Poprawa dostępności terytorialnej kraju w różnych skalach przestrzennych poprzez rozwijanie infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej;
- Cel 4. Kształtowanie struktur przestrzennych wspierających osiągnięcie i utrzymanie wysokiej jakości środowiska przyrodniczego i walorów krajobrazowych Polski;
- Cel 5. Zwiększenie odporności struktury przestrzennej kraju na zagrożenia naturalne i utraty bezpieczeństwa energetycznego oraz kształtowanie struktur przestrzennych wspierających zdolności obronne państwa;
- Cel 6. Przywrócenie i utrwalenie ładu przestrzennego.

Koncepcja wskazuje, iż wzmocnienie ładu przestrzennego na poziomie zarządzania zasobem krajobrazów kulturowych i przyrodniczych będzie jednocześnie służyło wdrożeniu zapisów Konwencji Krajobrazowej Rady Europy. Podstawowymi formami ochrony krajobrazów powinny zostać formy dotychczas stosowane: parki krajobrazowe, pomniki historii, parki kulturowe oraz — dla obiektów rangi międzynarodowej — wpis na listę dziedzictwa kulturowego lub przyrodniczego UNESCO.

Stwierdzono, że promocja dziedzictwa kulturowego wpłynęła na wzrost rozpoznawalności i atrakcyjność polskiej przestrzeni. Dbałość o spuściznę kultury dawnych mieszkańców ziem polskich i wspieranie zachowanych tradycji lokalnych sprzyjają rozwojowi turystyki i wspomagają proces identyfikacji tożsamości kulturowej migrantów. Krajobraz ważny dla historii kultury jest chroniony na równi z krajobrazami charakterystycznymi dla regionów geograficzno- przyrodniczych w zintegrowanej z siecią przyrodniczą rozwiniętej sieci parków kulturowych i pomników historii.

NARODOWA STRATEGIA ROZWOJU KULTURY NA LATA 2004 – 2013 ORAZ UZUPEŁNIENIE STRATEGII NA LATA 2004 – 2020

Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami zostały zawarte w dokumencie o nazwie Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2013 (przyjętym przez Radę Ministrów w dniu 21 września 2004 r.) oraz jego uszczegółowieniu „Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2020” (przyjętym w 2005 r.). Są to rządowe dokumenty tworzące ramy dla nowoczesnego mecenatu państwa w sferze kultury, a przede wszystkim dla nowocześnie pojmowanej polityki kulturalnej państwa, funkcjonującej w warunkach rynkowych, w połączeniu z perspektywami kolejnych okresów programowania Unii Europejskiej.

Głównym celem strategii jest działanie na rzecz zrównoważonego rozwoju kulturalnego regionów w Polsce.

Dokumentem służącym wdrożeniu Narodowej Strategii Rozwoju Kultury jest Narodowy Program Kultury „Ochrona Zabytków i Dziedzictwa Kulturowego na lata 2004-2013”. w programie zapisano następujące priorytety i działania:

➤ **Priorytet 1. Aktywne zarządzanie zasobem stanowiącym materialne dziedzictwo kulturowe**

Działania realizowane w ramach niniejszego priorytetu mają na celu materialną poprawę stanu zabytków, ich adaptację i rewitalizację oraz zwiększenie dostępności do nich mieszkańców, turystów i inwestorów. Realizacja działań pozwoli na zwiększenie atrakcyjności regionów, a także wykorzystanie przez nie potencjału związanego z posiadanym dziedzictwem kulturowym.

- Działanie 1.1. Budowa nowoczesnych rozwiązań organizacyjno-finansowych w sferze ochrony zabytków;
- Działanie 1.2. Kompleksowa rewaloryzacja zabytków i ich adaptacja na cele kulturalne, turystyczne, edukacyjne, rekreacyjne i inne cele społeczne;
- Działanie 1.3. Zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości poprzez tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych.

➤ **Priorytet 2. Edukacja i administracja na rzecz ochrony i zachowania dziedzictwa kulturowego**

- Działanie 2.1. Rozwój zasobów ludzkich oraz podnoszenie świadomości społecznej w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego;
- Działanie 2.2. Ochrona i zachowanie dziedzictwa kulturowego przed nielegalnym wwozem, wywozem i przewozem przez granicę.

Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020, opracowane przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego w 2005 r., zawiera ważny z punktu widzenia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Program Operacyjny „Dziedzictwo kulturowe”.

Podstawowe zadanie tego Programu dotyczy rewaloryzacji zabytków nieruchomych i ruchomych. Celami działań są:

- poprawa stanu zachowania zabytków,
- zwiększanie narodowego zasobu dziedzictwa kulturowego (w tym także liczby stanowisk archeologicznych),
- kompleksowa rewaloryzacja zabytków i ich adaptacja na cele inne niż kulturalne,
- zwiększenie roli zabytków i muzealiów w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości poprzez tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych,
- poprawa warunków instytucjonalnych, prawnych i organizacyjnych w zakresie ochrony zabytków i ich dokumentacji,

- zabezpieczenie zabytków, muzealiów i archiwaliów przed skutkami klęsk żywiołowych, kradzieżami i nielegalnym wywozem za granicę oraz na wypadek sytuacji kryzysowych i konfliktu zbrojnego.

4.2 RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z OPRACOWANIAM WYKONANYMI NA POZIOMIE WOJEWÓDZTWA I POWIATU

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI WOJEWÓDZTWA LUBUSKIEGO NA LATA 2013 – 2016

Program Opieki nad Zabytkami Województwa Lubuskiego na lata 2013 - 2016 został przyjęty uchwałą nr XXXVI/399/13 Sejmiku Województwa Lubuskiego z dnia 15 kwietnia 2013 r.

Program wojewódzki nie posiada zbyt wielu odniesień do terenu gminy. Zwraca jednak uwagę na historyczne znaczenie układów ruralistycznych, których liczba w gminie jest spora. Ich zachowanie powinno być jednym z celów polityki przestrzennej gminy. Należy też zwrócić uwagę na objęcie szczególną ochroną terenów cmentarnych różnych wyznań, których na terenie gminy znajduje się kilkanaście.

Dokument podkreśla znaczenie polityki samorządów w zakresie zachowania dziedzictwa kulturowego. Wskazuje rolę planowania przestrzennego jako instrumentu niezbędnego dla utrzymania ładu przestrzennego i stanowiącego narzędzie ochrony obiektów dziedzictwa kulturowego.

Jednym z dwóch zasadniczych celów strategicznych Programu jest ochrona i kształtowanie krajobrazu kulturowego województwa. Działania podjęte w tym zakresie to: wspieranie badań naukowych nad zabytkami, historią regionu oraz opracowań badawczych, także wykonywanych dla potrzeb planowania przestrzennego, programów ochrony dziedzictwa kulturowego gmin i powiatów, aktualizacja kart ewidencyjnych i adresowych, uzupełnienie ewidencji zabytków, budowa bazy informacji o zasobach dziedzictwa kulturowego.

Drugim celem strategicznym jest włączanie zabytków w procesy gospodarcze. Działaniami prowadzącymi do tego celu są: zagospodarowanie zabytków nieużytkowanych (obszarów przemysłowych, zabytków rezydencjonalnych, opracowanie programów rewitalizacji stosowanie zachęt dla inwestorów w postaci ulg podatkowych, kredytów preferencyjnych pomocy publicznej itp.) oraz kształtowanie obszarów zabytkowych i krajobrazu kulturowego, rewaloryzacja i rewitalizacja zespołów urbanistycznych poprzez ochronę konserwatorską i rewaloryzację i rewitalizację układów urbanistycznych, ruralistycznych i krajobrazu kulturowego.

PLAN ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA LUBUSKIEGO

Plan został uchwalony w dniu 2 października 2002 roku przez Sejmik Województwa Lubuskiego Uchwałą Nr XXXVII/272/2002. Jednym z głównych celów PZPWL jest efektywne wykorzystanie zasobów środowiska naturalnego i kulturowego dla rozwoju turystyki. Podstawową zasadą w rozwoju zagospodarowania przestrzennego jest wykorzystanie szans wynikających z uwarunkowań zewnętrznych, w tym korzystne położenie województwa, zwłaszcza po akcesie Polski do Unii Europejskiej oraz uwarunkowań wewnętrznych – istniejących zasobów kulturowych, materialnych i niematerialnych.

STRATEGIA ROZWOJU WOJEWÓDZTWA LUBUSKIEGO

Sejmik Województwa Lubuskiego przyjął Strategię 6 marca 2000 roku Uchwałą Nr XV/91/2000. w okresie niemal pięciu lat funkcjonowania stanowiła ona podstawę przy opracowywaniu licznych programów, strategii sektorowych oraz innych dokumentów wytyczających kierunki i priorytety rozwoju województwa oraz określających hierarchię ważności realizowanych zadań i projektów. Uchwałą Nr XXXVII/260/2005 Sejmiku Województwa Lubuskiego z dnia 19 grudnia 2005 roku przyjęto dokument „Strategia rozwoju województwa. Aktualizacja z horyzontem czasowym do 2020 roku”.

Aktualizacja Strategii spełnia ważną rolę w procesie podejmowania działań mogących wpłynąć na rozwój województwa lubuskiego, w tym wyboru przedsięwzięć i projektów mogących uzyskać wsparcie z unijnych środków pomocowych, stanowiąc podstawę przygotowania głównych kierunków wsparcia w ramach Lubuskiego Regionalnego Programu Operacyjnego. Oznacza to, że rozwój będący efektem wdrażania Strategii powinien być ujmowany w płaszczyznach, zbieżnych z celami strategicznymi województwa. Strategicznymi i operacyjnymi celami województwa lubuskiego są:

Cel nr 1. Zapewnienie przestrzennej, gospodarczej i społecznej spójności regionu, realizowany poprzez następujące cele operacyjne:

- modernizacja infrastruktury transportowej oraz zwiększenie dostępności komunikacyjnej;
- udoskonalenie i rozbudowa infrastruktury technicznej i komunalnej poprawiającej warunki życia oraz podnoszącej atrakcyjność inwestycyjną obszarów aktywności gospodarczej;
- udoskonalenie i rozbudowa infrastruktury społecznej – w szczególności w sferach edukacji, opieki zdrowotnej, kultury i pomocy społecznej;
- usprawnianie systemu transportu publicznego z wykorzystaniem partnerstwa publiczno-prywatnego;
- wspomaganie procesów rewitalizacji miasta;
- uzyskanie trwałych efektów płynących ze współpracy transgranicznej i międzyregionalnej;
- wspieranie działań na rzecz zwiększenia tożsamości regionalnej.

Cel nr 2. Podniesienie poziomu wykształcenia społeczeństwa, zwiększenie potencjału innowacyjnego nauki oraz informatyzacji społeczeństwa, realizowany poprzez następujące cele operacyjne:

- podniesienie jakości kształcenia na poziomie ponadgimnazjalnym i wyższym;
- wzmocnienie i ustabilizowanie kadry naukowej oraz rozwój bazy naukowo-badawczej lubuskich uczelni oraz stymulowanie ich współpracy;
- dostosowanie kształcenia do potrzeb regionalnego rynku pracy i standardów UE;
- wyrównanie szans edukacyjnych dzieci i młodzieży;
- wspieranie działań na rzecz rozwoju społeczeństwa informacyjnego;

- ograniczenie zakresu i skutków wykluczenia społecznego osób i rodzin, ich integracja ze społeczeństwem oraz wyrównanie szans rozwojowych dzieci i młodzieży.

Cel nr 3. Rozwój przedsiębiorczości, oraz działania mające na celu podniesienie poziomu technologicznego przedsiębiorstw i ich innowacyjności dzięki współpracy z nauką, realizowany poprzez następujące cele operacyjne:

- aktywną promocję gospodarczą i pozyskiwanie inwestorów;
- usprawnienie mechanizmów transferu innowacji i technologii oraz wzrost efektywności współpracy strefy gospodarki i instytucji naukowych.
- rozwój instytucjonalnego i kapitałowego otoczenia biznesu.

Cel nr 4. Efektywne, prorozwojowe wykorzystanie zasobów środowiska przyrodniczego i kulturowego, realizowany poprzez następujące cele operacyjne:

- rozwijanie świadomości proekologicznej;
- wykorzystanie walorów środowiska i dziedzictwa kulturowego dla rozwoju turystyki;
- promocja walorów turystycznych i stworzenie systemu informacji turystycznej;
- podejmowanie przedsięwzięć kulturalnych tworzących atrakcyjny wizerunek miasta.

STRATEGIA ROZWOJU KULTURY WOJEWÓDZTWA LUBUSKIEGO

Strategia uchwalona została przez Sejmik Województwa Lubuskiego Uchwałą NrXX/142/2004 z dnia 28 czerwca 2004 roku. Cele ustalone w tym dokumencie przewidują zachowanie ciągłości dziedzictwa kulturowego regionu poprzez ochronę i efektywne podnoszenie jego atrakcyjności w drodze zintegrowania działań w dziedzinie kultury, oświaty, turystyki i gospodarki.

Zaspokajanie potrzeb mieszkańców regionu w dziedzinie kultury jest zadaniem własnym – o charakterze obowiązkowym – jednostek samorządu terytorialnego. Zasadniczą część zadań w tym zakresie realizowana jest poprzez prowadzenie samorządowych instytucji kultury. Głównymi i operacyjnymi celami województwa lubuskiego w sferze kultury są:

Cel nr 1. Zachowanie ciągłości dziedzictwa kulturowego regionu, realizowany poprzez następujący cel operacyjny:

- ochrona dziedzictwa kulturowego regionu.

Cel nr 2. Efektywne wykorzystanie dziedzictwa kulturowego regionu w podnoszeniu jego atrakcyjności, realizowany poprzez następujące cele operacyjne:

- badanie i dokumentowanie dziedzictwa kulturowego i kultury współczesnej regionu – ustalenie tematyki i zakresu prac badawczych i dokumentacyjnych oraz wdrożenie do realizacji;
- zintegrowanie działań w dziedzinie kultury, oświaty, turystyki i gospodarki w zakresie wykorzystania dziedzictwa kulturowego i kultury współczesnej regionu w kształtowaniu osobowości i świadomości narodowej oraz w kształtowaniu atrakcyjności regionu;

- optymalizacja dostępu wszystkich środowisk i grup społecznych do dóbr kultury.

Cel nr 3. Wzmocnienie pozycji bibliotek publicznych jako głównych ośrodków informacji oraz kulturalnej i obywatelskiej aktywizacji społeczności lokalnych, realizowany poprzez następujące cele operacyjne:

- uzupełnienie zbiorów, zapewnienie zakupu książek na poziomie normatywu poprawa warunków korzystania ze zbiorów i usług bibliotek publicznych;
- zwiększenie dostępności do zbiorów i zasobów informacyjnych bibliotek publicznych;
- włączenie bibliotek publicznych w proces budowania regionalnej infrastruktury informacyjnej województwa lubuskiego;
- podniesienie kwalifikacji i umiejętności zawodowych bibliotekarzy.

Cel nr 4. Aktywne uczestnictwo społeczeństwa w życiu kulturalnym, realizowany poprzez następujący cel operacyjny:

- racjonalne gospodarowanie potencjałem merytorycznym i technicznym samorządowych instytucji kultury i szkół artystycznych;

Cel nr 5. Znoszenie barier kompetencyjnych i organizacyjnych w odbiorze i dostępie Lubuszan do wartości kultury symbolicznej, realizowany poprzez następujący cel operacyjny:

- integracja społeczności lubuskiej w oparciu o tradycje i różnorodność kulturową;

Cel nr 6. Zapewnienie społeczeństwu możliwości uczestnictwa w przedsięwzięciach artystycznych, realizowany poprzez następujące cele operacyjne:

- utrzymanie wysokiego poziomu profesjonalnej działalności artystycznej;
- wspieranie i promocja amatorskiego ruchu artystycznego.

Cel nr 7. Mecenat nad regionalną działalnością twórczą, realizowany poprzez następujące cele operacyjne:

- tworzenie optymalnych warunków do pracy twórczej;
- wspieranie publikacji i prezentacji twórczości regionalnej;
- promowanie regionu przez sztukę.

Cel nr 8. Integracja społeczności województwa i zachowanie tożsamości narodowej, realizowany poprzez następujący cel operacyjny:

- aktywizacja społecznego ruchu kulturalnego.

Cel nr 9. Budowanie społeczeństwa obywatelskiego, realizowany poprzez następujące cele operacyjne:

- kształtowanie postaw obywatelskich otwartych na integrację europejską i wielokulturowość;

- edukacja kulturalna i patriotyczna dzieci i młodzieży.

POWIATOWY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI POWIATU ZIELONOGÓRSKIEGO

Na chwilę obecną powiat zielonogórski nie posiada opracowanego powiatowego programu opieki nad zabytkami.

5. UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE OCHRONY ZASOBÓW DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

5.1 RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z OPRACOWANAMI WYKONANYMI NA POZIOMIE GMINY

STRATEGIA ROZWOJU GMINY NOWOGRÓD BOBRZAŃSKI

Strategia Rozwoju Gminy Nowogród Bobrzański na lata 2015-2022 wskazuje, że Tereny znajdujące się w granicach gminy Nowogród Bobrzański cechują się odmiennymi uwarunkowaniami historycznymi. Ziemie na wschód od Bobru należały do Śląska, natomiast ziemie po lewej stronie rzeki stanowiły wschodni kraniec historycznych Dolnych Łużyc, czyli Saksonii. Większość wsi pochodzi z okresu średniowiecza. Przeważają łańcuchówki, ulicówki oraz rzędówki. Występują także owalnice oraz wielodrożnice. Na terenie gminy zachowały się liczne i cenne zabytki architektury

Wizja strategii to „Nowogród Bobrzański gminą przyjazną mieszkańcom i turystom, rozwiniętą gospodarczo, efektywnie wykorzystującą potencjał przyrodniczy i lokalizacyjny”.

Cel główny dla gminy Nowogród Bobrzański „Poprawa jakości życia mieszkańców poprzez zrównoważony rozwój społeczno – gospodarczy gminy”. Wskazane do realizacji cele strategiczne powinny zakładać wykorzystanie istniejących uwarunkowań i szans na rozwój gminy. Ich realizacja stwarza możliwość prowadzenia zrównoważonego rozwoju jednostki terytorialnej. Cele operacyjne tworzone są według grup tematycznych o podobnym charakterze oraz oddziaływaniu. Wynikają one z celów strategicznych. W sposób dokładny określają one, jak realizować założone cele strategiczne oraz jakich narzędzi w tym celu użyć.

Do najważniejszych celów z punktu widzenia niniejszego programu należą:

Cel strategiczny 1: Rozwój infrastruktury technicznej oraz obiektów użyteczności publicznej z zachowaniem zrównoważonego rozwoju oraz ład przestrzennego na terenie gminy, w ramach którego m.in. wyznaczono Cele operacyjne:

1.3. Pomoc w renowacji zdewastowanych obiektów zabytkowych

- Renowacja obiektów zabytkowych, posiadających potencjał turystyczny
- Opieka, monitoring i kontrola stanu technicznego obiektów wpisanych do rejestru Lubuskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków

1.5. Podniesienie jakości i funkcjonalności przestrzeni publicznej, rewitalizacja

- Poprawa estetyki przestrzeni publicznych
- Rewitalizacja parków, terenów zielonych
- Utrzymanie porządku
- Promowanie postaw społecznych pozytywnie wpływających na poprawę estetyki gminy
- Opracowanie Lokalnego Programu Rewitalizacji

- Włączenie mieszkańców w proces diagnozowania problemów na obszarach zdegradowanych
- Renowacja budynków mieszkalnych na obszarach zdegradowanych

Cel strategiczny 2: Konkurencyjna gospodarka wspierająca rozwój lokalnej przedsiębiorczości oraz turystyki, w ramach którego wyznaczono m.in. następujące Cele operacyjne:

2.2.Promocja gminy jako obszaru atrakcyjnego do inwestowania

- Opracowanie Miejscowych Planów Zagospodarowania Przestrzennego
- Promocja gminy na targach, wydarzeniach krajowych

2.4.Rozwój sektora turystycznego, w tym agroturystyki

- Promocja gminy jako miejsca wartego odwiedzenia
- Wspieranie promocji atrakcji turystycznych
- Utworzenie ciekawej oferty kulturalnej dla mieszkańców i odwiedzających

5.2 CHARAKTERYSTYKA ZASOBÓW I ANALIZA STANU DZIEDZICTWA I KRAJOBRAZU KULTUROWEGO

5.2.1 ZARYS HISTORII OBSZARU GMINY

Gmina Nowogród Bobrzański to gmina miejsko-wiejska, położona w województwie lubuskim, w południowo-zachodniej części powiatu zielonogórskiego. Obszar ten sąsiaduje z następującymi gminami: Świdnica, Miasto Zielona Góra, Dąbie, Bobrowice, Lubsko, Jasień, Gmina Żary, Gmina Żagań, Brzeźnica, Kozuchów

Według danych Głównego Urzędu Geodezji i Kartografii powierzchnia gminy roku wynosiła około 260 km². Około 64 % powierzchni gminy stanowią lasy.

Gmina Nowogród Bobrzański składa się z 20 sołectw: Białowice, Bogaczów, Cieszów, Dobroszów Mały, Dobroszów Wielki, Drągowina, Kaczenice, Klepina, Kotowice, Krzewiny, Krzywa, Łagoda, Niwiska, Pierzwin, Podgórzyce, Przybymierz, Skibice, Sterków, Urzuty, Wysoka.

Obecne ukształtowanie powierzchni obszaru gminy Nowogród Bobrzański to efekt zlodowacenia północno – polskiego oraz powiązanych z nim procesów (erozyjna oraz akumulacyjna działalność wód płynących). Hipsometria terenu gminy jest zmienna, a deniwelacje terenów są duże. Najniższy punkt występuje w okolicy północnego odcinka doliny Bobru i ma 69 m n.p.m., natomiast najwyższy punkt zlokalizowany jest w rejonie Buchałów – Sterków i jego wysokość wynosi 163 m n.p.m. W rejonie miasta wysokości terenu wahają się pomiędzy 75 a 110 m n.p.m.

Według fizyczno-geograficznego podziału Polski J. Kondrackiego obszar gminy Nowogród Bobrzański położony jest w podprovincji Nizin Środkowopolskich, w następujących makroregionach oraz mezoregionach:

Miasto Nowogród Bobrzański utworzone zostało 1 stycznia 1988 roku z połączenia dwóch wsi: Nowogrodu Bobrzańskiego oraz Krzystkowic. Rozgraniczała je rzeka Bóbr. Historia tych wsi jest odmienna.

O Nowogrodzie Bobrzańskim w dokumentach pierwszy raz wspomniano w 1202 roku. W ówczesnych czasach był to gród kasztelański, usytuowany na prawym brzegu rzeki Bóbr. Przewiduje się, iż mógł on powstać wcześniej, nawet za czasów Bolesława Chrobrego. Gród oddalony był ok. 500 m od przeprawy na rzece, umiejscowiony w pobliżu drogi łączącej Żagań z Zieloną Górą. Kilka lat później w miejscu tym wybudowano zamek, z podgrodzem na sąsiednim wzgórzu. To na nim wybudowano kościół św. Bartłomieja, który istnieje do dziś. Obok tych obiektów powstała osada rzemieślniczo-handlowa. Wiadomo, iż około XII wieku otrzymała ona prawa miejskie. We wczesnym średniowieczu była jedną z granicznych warowni. W latach rozbitcia dzielnicowego znajdowała się natomiast pod władaniem księstwa głogowskiego. W wieku XVI Nowogród Bobrzański należał do Księstwa Żagańskiego. W roku 1309 osada została kupiona przez rody magnackie. W latach 1350, 1479 oraz 1723 w mieście dochodziło do licznych pożarów, a także zarazy. W 1618 roku wybucha wojna trzydziestoletnia. Katolickie południe walczy z protestancką północą. Ludność ewangelicka w wyniku najazdu Austriaków opuściła Nowogród Bobrzański. Osiedliła się po drugiej stronie rzeki, zakładając wieś Krzystkowice.

Wieś ta otrzymała prawa miejskie w 1659 roku. Miasto charakteryzowało się planem w kształcie litery C, z nieregularnym czworobocznym placem rynkowym. Przez kilkadziesiąt lat Krzystkowice były miejscowością odwiedzaną przez kuracjuszy. Na wzgórzu zamkowym, w 1827 roku, odkryto zdrowotne źródła mineralne, jednak zaniknęły one po wybudowaniu linii kolejowej. W okresie II wojny światowej w mieście znajdował się obóz pracy niewolniczej. Większość więźniów stanowili obcokrajowcy, zmuszani do pracy w fabryce materiałów wybuchowych. Na terenie 45 km² funkcjonowało 11 obozów, które w 1945 roku zostały wyzwolone przez armię radziecką.

W okresie powojennym Nowogród Bobrzański i Krzystkowice utraciły prawa miejskie. Ich rozwój nastąpił w połowie lat 70-tych, dzięki wybudowaniu Fabryki Domów oraz Zakładów Zbożowych. W 1975 roku gminy zostały połączone. W skład nowej gminy weszło 28 miejscowości.

5.2.2 KRAJOBRAZ KULTUROWY

Krajobraz kulturowy to przestrzeń historycznie ukształtowana w wyniku działalności człowieka, zawierająca wytwory cywilizacji oraz elementy przyrodnicze. Na terenie gminy Nowogród Bobrzański rozpoznano i wstępnie przeanalizowano cenne pod względem kulturowym obszary krajobrazu kulturowego w podziale na poszczególne miejscowości.

Większość wsi pochodzi z okresu średniowiecza. Pod względem typologicznym przeważają łańcuchówki (11), ulicówki (6), rzędówki (4). Jest także jedna owalnica i 2 wielodrożnice.

Na terenie gminy zachowały się liczne i cenne zabytki architektury. Na 10 kościołów - 8 ma metrykę średniowieczną. Najcenniejszym jest kościół w Niwiskach, kamienny z XIII w. Spośród 6 pałaców i dworów wyróżniają się pałace w Bogaczowie i Niwiskach oraz dwór w Dobroszowie Wielkim.

Z licznych folwarków najwartościowsze znajdują się : w Niwiskach (XVIII - XIX w), Bogaczowie i Białowicach. Parki dworskie, poza parkiem w Bogaczowie, znajdują się w stanie dużego zaniedbania (Dobroszów Wielki, Kamionka, Niwiska, Pierzwini, Wysoka).

Krótką charakterystyką krajobrazu kulturowego każdej miejscowości znajduje się poniżej:

Białowice (Billendorf)

Pierwsza wzmianka - 1381 r. Wielodroźnica z zachowanym historycznym planem ulicowo - placowym, częściowo zatartym. Zabudowa zwarta, szczytowa i kalenicowa. Kilka domów z XVIII i początków XIX w. Zabytki :

- kościół filialny z połowy XIII w. przebudowany w XV w.,
- plebania z XVIII w.,
- zamek, w. XVI, w 1758 przebudowany na spichlerz (w stanie ruiny),

Cmentarz z XIX w., użytkowany. Cmentarz przykościelny, zamknięty po 1945 r. 25 stanowisk archeologicznych — wczesnodziejowe, średniowieczne i nowożytny.

Liczba mieszkańców w 1818 r. - 290.

Bogaczów (Gross Reichenau)

Pierwsza wzmianka - 1305 r. Łańcuchówka dobrze zachowana. Zabudowa rozluźniona. Do XIX w własność ks. Żagańskiego. W 1845 r. Wieś liczyła 744 mieszkańców (2 młyny, wiatrak, cegielnia). Z zabytków :

- kościół filialny z poł. XIV w.,
- pałac z XVI w.,
- dwór z XVI w., stan dobry,
- park dworski, ok. 26 ha,

Cmentarz wiejski z XIX w., użytkowany. Sześć stanowisk archeologicznych.

Cieszów (Zeschau)

Czas powstania - XV w. Ulicówka, dobrze zachowany pierwotny plan. Zabudowa zwarta, kalenicowa.

Cmentarz leśny, użytkowany. Jedno stanowisko archeologiczne. Liczba mieszkańców - 140 w 1818r.

Dobroszów Mały (Klein Dobritsch)

Okres powstania wsi - XIV - XV w. Pierwotny układ - ulicówka, plan rozwinięty w XIX/XX w. Zabudowa rozluźniona szczytowa.

Cmentarz leśny z XIX w., zlikwidowany po 1945 r., zachowany drzewostan. Cztery stanowiska archeologiczne.

Dobroszów Wielki (Gross Dobritsch)

Pierwsza wzmianka z 1245 r. Wielodroźnica z czytelnym planem pierwotnej ulicówki. Zabudowa zwarta szczytowa i kalenicowa. Pałac murowany z 1786 r., nr rejestru 1750. Folwark z XIX w., dwór wpisany do rejestru zabytków. Park dworski z przełomu XIX/XX w., zaniedbany.

Cmentarz leśny z XIX w., użytkowany. 13 stanowisk archeologicznych.

Drągowina (Neuwaldau)

Wieś typu łańcuchówka z początków XIII w. (1237 r.), rozwinięcie planu w XIX - XX w. o boczne uliczki. Zabudowa rozproszona kalenicowa i szczytowa. Kościół parafialny z 1 poł. XIII w., przebudowany w XVII w., w rejestrze pod nr 120. Plebania z 1736 r., stan dobry, wpisana do rejestru.

Cmentarz przykościelny zlikwidowany po 1945 r. Cmentarz leśny z XIX w., użytkowany. 30 stanowisk archeologicznych - wczesnodziejowe, średniowieczne i nowożytne.

Kaczenice (Rohrwiese)

Wieś z przełomu XVI-XVII w., typu ulicówka, nieznacznie rozbudowana. Zabudowa rozluźniona szczytowa i kalenicowa. Znaczna część domów o walorach kulturowych z 2 poł. XIX w. Dzwonnica alarmowa z 1860 r., remiza strażacka oraz trafostacja.

Cmentarz wiejski z XIX w., użytkowany. Jedno stanowisko archeologiczne.

Przysiółek Haliniec (Neu Volvark) - w XIX w. folwark należący do wsi Kaczenice.

Kamionka (Steinborn)

Pierwsza wzmianka z 1263 r. Zachowany pierwotny plan wsi - łańcuchówka. Zabudowa rozproszona szczytowa i kalenicowa. Do rejestru zabytków wpisany jest dwór z końca XVII w. oraz dzwonnica alarmowa z 2 poł. XVIII wieku (stan zły). Folwark z 2 poł. XIX wieku, częściowo opuszczony. Park dworski - zaniedbany.

16 stanowisk archeologicznych oraz 4 odcinki Wałów Śląskich.

W 1845 r. wieś liczyła 174 mieszkańców. We wsi był młyn wodny, gorzelnia, cegielnia.

Kłępina (Kleppen)

Południowo-zachodnia część wsi (Alt Kleppen) powstała w średniowieczu (1263). Typ ulicowo - placowy, obecnie zatarty przez zabudowę placu. Zabudowa rozluźniona szczytowa i kalenicowa. Północna część - ulicówka, założona została w 1740 r. charakteryzuje się zabudową zwartą. Ważniejsze obiekty : folwark, szkoła, remiza strażacka, dzwonnica alarmowa z początku XX w.

Cmentarz leśny, użytkowany. 11 stanowisk archeologicznych.

Kotowice (Kottwitz)

Typ łańcuchówki, dobrze utrzymany. Wieś o metryce średniowiecznej (1324 r.). Zabudowa rozproszona kalenicowa i szczytowa. Kościół filialny z ok. 1840 r. wpisany do rejestru pod nr 1757.

Cmentarz przykościelny, zamknięty. Cmentarz wiejski z XIX w., użytkowany. 23 stanowiska archeologiczne - wczesnodziejowe, średniowieczne i nowożytne.

W 1845 r. wieś liczyła 605 mieszkańców.

Krzewiny (Buschvorwerk)

Wieś folwarczna, rzędówka, wspomniana już w 1324 r. Zabudowa rozluźniona z przełomu XIX i XX w.

Jedno stanowisko archeologiczne.

Krzystkowice (Christianstadt) Nowogród Bobrzański Dolny.

Założenie typu miejskiego. W XV w. istniała na tym terenie tylko karczma. W 1650 r. wieś uzyskała od margrabiego Christiana prawa miejskie. W 1925 r. liczyły 2040 mieszkańców.

Cmentarz miejski z XVIII w. użytkowany. Ruiny fabryki amunicji z 1940 - 1945 r. wchodzącej w skład koncernu JG Farben i związany z nią Obóz Pracy, w którym przebywało ok. 20.000 ludzi różnych narodowości.

Krzywa (Kriebau)

Wieś typu mała rzędówka, z przełomu XIV-XV w., dobrze zachowana. Zabudowa rozluźniona XIX - XX w.

Cmentarz wiejski, użytkowany. W 1803 r. - 123 mieszkańców. Dwa stanowiska archeologiczne.

Krzywaniec

Czas powstania osiedla 1930 - 1940 r. Plan geometryczny, zabudowa typu miejskiego parterowa i piętrowa. Powstanie osiedla związana z fabryką chemiczną, obecnie Zakład Karny.

Łagoda (Legel)

Mała ulicówka z XVI w., położona między rzeką Bóbr a Kanałem Dychowskim. Zabudowa zwarta kalenicowa i szczytowa z przełomu XIX - XX w.

W 1803 r. 95 mieszkańców. Siedem stanowisk archeologicznych.

Niwiska (Niebusch)

Wieś o metryce średniowiecznej (XIII w.), łańcuchówka, zabudowa rozdzielona strumieniem płynącym wzdłuż drogi. Zabudowa rozproszona szczytowa i kalenicowa z przełomu XIX i XX w. Zabytki wpisane do rejestru to: kościół filialny z poł. XIII w., nr 304 oraz brama kościelna, kościół poewangelicki z XVIII w. (opuszczony, w złym stanie), pałac z XVI - XVIII — XIX w. Park dworski z końca XVIII w. zaniedbany.

Zespół folwarczny z XVIII - XIX w. w złym stanie.

Cmentarz wiejski z XIX w. użytkowany. Cmentarz leśny zlikwidowany po 1945 r., zachowany drzewostan. Dziewięć stanowisk archeologicznych.

W 1845 r. - 580 mieszkańców.

Nowogród Bobrzański (Naumburg am Bober)

Pierwsza wzmianka dotyczy roku 1202 (gród kasztelański). Plan miejski geometryczny utrzymywał się do XVIII w. Jego rozwinięcie nastąpiło w XIX - XX w. Po 1945 r. plan pierwotny częściowo zatarty przez zmianę linii zabudowy Rynku.

Zabudowa zwarta, na obrzeżach rozproszona. Kościół parafialny NMP, czas powstania 1217 - 1227, przebudowany w XVII i XIX w., wpisany do rejestru. Kościół p.w. św. Bartłomieja, XIII w. wpisany do rejestru. Cmentarz przykościelny (św. Bartłomieja) zamknięty w XIX w., zachowane po 1945 r., zachowany drzewostan i resztki nagrobków. Sześć stanowisk archeologicznych, w tym grodzisko z XIII-XIV wieku.

Pajęczno (Pagauz)

Przysiółek - osada folwarczna z XVI - XVII w. bez wyraźnego planu. Likwidacja folwarku - XX w. Zabudowa rozproszona. Dwa stanowiska archeologiczne.

Pielice (Rascu)

Zabudowa folwarczna z XIX w. Część budynków rozebrana po 1945 r. Zachowane budynki w stanie złym.

Pierzwin (Pierben)

Wieś typu łańcuchówka z 1305 r. Zachowany pierwotny plan wsi. Zabudowa rozproszona. Na obrzeżu wsi bloki 2 i 4 kondygnacyjne.

Folwark z 2 poł. XIX w., z parkiem dworskim, zaniedbanym. Cmentarz wiejski z XIX w., użytkowany. 25 stanowisk archeologicznych.

Podgórzyce (Poydritz)

Mała ulicówka. Pierwsza wzmianka z 1305 r. Zabudowa zwarta, kalenicowa i szczytowa z przełomu XIX i XX w. W 1845 r. wieś liczyła 133 mieszkańców.

Kościół z 1 poł. XIII w. - trwała ruina. Cztery stanowiska archeologiczne.

Popowice (Popowitz)

Pierwsza wzmianka - 1217 r. Rzędówka - zachowany pierwotny plan wsi. W 1845 r. - 59 mieszkańców.

Zabudowa zwarta szczytowa i kalenicowa z 2 poł. XIX w. Pałac z początków XX w. 9 stanowisk archeologicznych.

Przybymierz (Reichenbach)

Wieś typu łańcuchówka, zachowany pierwotny plan. Pierwsza wzmianka 1263 r. Zabudowa rozproszona z przełomu XIX - XX w. Kilka domów z XVIII— XIX w. W 1845 r. - 539 mieszkańców. Kościół filialny z XIV - XV w. wpisany do rejestru. Karczma z 1800 r., obecnie dom mieszkalny w złym stanie.

Cmentarz wiejski - użytkowany. 15 stanowisk archeologicznych.

Skibice (Peterswaldau)

Wieś łańcuchówka z XIII w. Pierwsza wzmianka z 1305 r. Zabudowa rozproszona - XIX - XX w. Kościół filialny wpisany do rejestru z 1728 r. Dwór i folwark z końca XIX w.

Cmentarz przykościelny, zamknięty. Cmentarz leśny użytkowany. 22 stanowiska archeologiczne oraz 7 odcinków Wałów Śląskich (Wały Chrobrego).

Sobolice (Zedelsdorf)

Łańcuchówka. Pierwsza wzmianka 1246 r. Wieś zachowana w pierwotnym planie. Zabudowa rozproszona z końca XIX i początków XX w.

Cmentarz leśny, nieużytkowany. 9 stanowisk archeologicznych.

W 1848 r. - 118 mieszkańców.

Sterków (Tschirkau)

Mała wielodrożnica. Pierwsza wzmianka z 1305 r. Zabudowa rozluźniona z początków XIX i XX w. 9 stanowisk archeologicznych.

Turów (Theuern)

Przysiółek - rzędówka, obecnie mała ulicówka. Pierwsza wzmianka - 1305 r. Zabudowa zwarta XIX/XX w.

Cmentarz leśny zlikwidowany, zachowany drzewostan. 6 stanowisk archeologicznych.

Urzuty (Langhermsdorf)

Pierwsza wzmianka 1305 r. Wieś typu łańcuchówka, rozwinięta o boczne równoległe ulice. Zabudowa rozproszona kalenicowa i szczytowa z XIX/XX w. Kościół z XIII - XIV w. rozebrany w XIX w., zachowany mur otaczający teren przykościelny. Kościół filialny z XIX (adaptacja domu ludowego W latach 60 XX w. dwór z początków XIX w., folwark, dzwonnica alarmowa z 2 połowy XIX w., remiza strażacka.

Cmentarz wiejski XIX w. użytkowany, 37 stanowisk archeologicznych oraz 5 odcinków Wałów Śląskich.

Wysoka (Weissig)

Wieś położona nad rzeką Bóbr, pośród lasów. Zachowana pierwotna owalnica w obecnym planie wsi. Czas powstania XIII - XIV w. Obecna zabudowa zwarta, z XIX - XX w. Kościół filialny z XIV w., przebudowany w XV w., wpisany do rejestru. Folwark (zachowane ruiny) i park dworski z XIX w. - zaniedbany.

Cmentarz leśny - wtórne pochówki współczesne. 32 stanowiska archeologiczne.

5.2.3. ZABYTKI NIERUCHOME

Najważniejsze zabytki z terenu gminy objęte zostały ochroną rejestrową, pozostałe, znaczące w skali gminnej obiekty wpisano do gminnej ewidencji zabytków.

Szczególnie cenne są zabytki sakralne, które są zlokalizowane w wielu miejscowościach gminy. Spośród nich należy wyróżnić kościoły w Białowicach, Bogaczowie, Drągowinie, Kotowicach, dwa w Niwiskach (w tym jeden w ruinie) oraz w Nowogrodzie Bobrzańskim, w Podgórzycach, Przybymierzu, Skibicach i w Wysokiej. Częściowo lub w całości zachowały się również założenia dworsko-parkowe i dworsko-folwarczne (np. Bogaczów, Dobroszów Wielki, Kamionka oraz Niwiska). W zestawieniu obiektów wpisanych

do rejestru zabytków znalazły się także domy mieszkalne (w Nowogrodzie Bobrzańskim), budynki gospodarcze, plebanie itp. Pełen wykaz znajduje się pod koniec niniejszego rozdziału.

Jeśli chodzi o obiekty wpisane do gminnej ewidencji zabytków, to największa grupa licząca kilkaset obiektów to budynki mieszkalne i towarzyszące im różnego typu budynki gospodarcze (stodoły, stajnie, obory itd.), obecne w każdej miejscowości gminy (największa ich ilość zlokalizowana jest w Nowogrodzie Bobrzańskim, a także w Białowicach, Bogaczowie, Kotowicach, Niwiskach i Przybymierzu). Większość z nich pochodzi z końca XIX wieku i początku XX wieku, są to przede wszystkim budynki murowane, zachowały się jedynie nieliczne przykłady budownictwa drewnianego. Na uwagę zasługuje zabudowa małomiasteczkowa Nowogrodu Bobrzańskiego z rynkiem i zabudową prowadzących do niego ulic, pochodzącą przede wszystkim z XVIII i XIX wieku. Historyczny układ jest jednak zaburzony wprowadzonymi po II wojnie światowej nowymi elementami zabudowy. Spora liczba mieszkalnych obiektów zabytkowych znajduje się także na terenie dawnej miejscowości Krzystkowice, wchodzącej obecnie w skład Nowogrodu Bobrzańskiego.

Do gminnej ewidencji zabytków wpisano również szereg zespołów folwarcznych, w skład których wchodzi przede wszystkim budynki gospodarcze różnego typu (największe znajdują się w Białowicach, Bogaczowie i Kotowicach). Obecność zespołów folwarcznych jest charakterystyczna dla całego regionu, większość z nich pochodzi z XIX wieku, najczęściej są one w rękach prywatnych. Niestety założenia te są w dużej mierze przekształcone wskutek wprowadzania nowych elementów zabudowy, a stan techniczny bardzo wielu obiektów zabytkowych w ich obrębie należy uznać za zły lub bardzo zły.

W gminnej ewidencji zabytków znalazły się również obiekty małej architektury, takie jak kapliczki i krzyże przydrożne, pomniki. Osobną grupę stanowią trafostacje, pochodzące głównie z początku XX wieku i obecne w większości miejscowości gminnych. W ewidencji znajdują się również obiekty infrastruktury technicznej i kolejowej. Na uwagę zasługują także dawna fabryka amunicji w Krzystkowicach oraz zespoły hydrotechniczne (hydrozespół Dychów i jaz Krzywaniec).

Ochroną objęto również zabytkowe cmentarze (m.in. w Kotowicach czy Nowogrodzie Bobrzańskim), jednak ich liczba jest stosunkowo niewielka. Do gminnej ewidencji zabytków wpisano też historyczne otoczenia większości kościołów (najczęściej wraz z zabytkowym ogrodzeniem czy bramą).

Ostatnią grupą są zachowane historyczne układy przestrzenne niektórych miejscowości, oprócz wspomnianego wyżej założenia urbanistycznego Nowogrodu Bobrzańskiego do gminnej ewidencji zabytków wpisano również układy ruralistyczne Bogaczowa, Niwisk oraz Wysokiej.

5.2.4 ZABYTKI RUCHOME

Na wystrój i wyposażenie zabytków architektury i budownictwa składają się zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków. Szersze informacje na temat zabytków ruchomych znaleźć można w archiwach Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Zielonej Górze.

5.2.5 ZABYTKI ARCHEOLOGICZNE

Zabytek archeologiczny jest zabytkiem nieruchomym, będącym powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów, względnie zabytek ruchomy, będący ich wytworem.

Podstawową i wiodącą metodą ewidencjonowania stanowisk archeologicznych jest ogólnopolski program badawczo - konserwatorski Archeologiczne Zdjęcie Polski (AZP). Systematyzuje on dotychczasowy zasób wiedzy o rozpoznaniu archeologicznym terenu, poprzez obserwację archeologiczną oraz uwzględnianie informacji zawartych w archiwach, zbiorach muzealnych, instytucjach, a także publikacjach naukowych, popularno-naukowych oraz artykułach prasowych. Należy jednak pamiętać, że zbiór dokumentacji AZP, reprezentujący ewidencję zasobów archeologicznych jest otwarty i ciągle uzupełniany w procesie archeologicznego rozpoznania terenu. Do zbioru włączane są informacje o wszystkich sukcesywnie odkrywanych reliktach przeszłości niezależnie od charakteru badań, a także wszystkie bieżące informacje weryfikujące lub uzupełniające dotychczasowe dane. W ten sposób dokumentacja stanowisk archeologicznych utworzona metodą AZP jest źródłem najbardziej aktualnej wiedzy o terenie.

Archeologiczne Zdjęcie Polski wskazuje na gęste zasiedlenie obszaru obecnej gminy już od czasów wczesnodziejowych. Stwierdzono na tym terenie obecność 326 stanowisk archeologicznych w 25 miejscowościach z tego okresu oraz ze średniowiecza. Do najcenniejszych stanowisk zaliczyć należy miejsca po dawnym grodzie w Nowogrodzie Bobrzańskim oraz odcinki Wałów Śląskich koło Kamionki, Skibic i Urzutów.

Dokładne informacje na temat zasobu archeologicznego z terenu gminy pozyskane zostaną w ramach utworzenia gminnej ewidencji stanowisk archeologicznych planowanej do realizacji w okresie obowiązywania niniejszego programu.

5.2.6 ZABYTKI W ZBIORACH MUZEALNYCH I INNYCH

Na chwilę obecną na terenie gminy Nowogród Bobrzański brak placówek muzealnych dokumentujących lokalne dziedzictwo kulturowe.

5.2.7 DZIEDZICTWO NIEMATERIALNE

UNESCO definiuje dziedzictwo niematerialne jako zwyczaje, przekaz ustny, wiedzę i umiejętności, które są uznane za część własnego dziedzictwa przez daną wspólnotę, grupę lub jednostki. Ten rodzaj dziedzictwa jest przekazywany z pokolenia na pokolenie i ustawicznie odtwarzany przez wspólnoty i grupy w relacji z ich środowiskiem, historią i stosunkiem do przyrody. Jest to pojęcie trudno definiowalne w stosunku do konkretnych wytworów kultury, jednak jego waga dla lokalnej społeczności jest ogromna, gdyż jest ono źródłem poczucia tożsamości i kulturowej ciągłości.

Dziedzictwo niematerialne obejmuje także przejawy zachowań kulturowych i ich wytworów, takie jak: tradycje i przekazy ustne (w tym język jako narzędzie przekazu), spektakle i widowiska, zwyczaje, obyczaje i obchody świąteczne, wiedzę o wszechświecie i przyrodzie oraz związane z nią praktyki, a także rzemiosła.

5.3 ZABYTKI OBJĘTE PRAWNYMI FORMAMI OCHRONY

Na terenie gminy Nowogród Bobrzański do rejestru zabytków województwa lubuskiego wpisano następujące obiekty:

Białowice

- kościół fil. p.w. Najświętszego Serca Jezusa, XV/XVI, nr rej.: 311 z 2.05.1961

- plebania, 1765, nr rej.: 489 z 20.05.1963

- zamek, ob. spichlerz, XVI, XVIII, nr rej.: 2132 z 2.05.1963

Bogaczów

- kościół fil. p.w. św. Wawrzyńca, XV, 1619, nr rej.: 300 z 19.04.1961

- zespół dworski, XVII-XIX:

- dwór, nr rej.: 20 z 14.07.1950

- pałac wraz z parkiem, nr rej.: 3034 z 26.07.1978

- park, nr rej.: 22 z 15.07.1950

Dobroszów Wielki

- dwór, 1789, nr rej.: 1750 z 16.03.1965

Dragowina

- kościół par. p.w. Wniebowstąpienia Pańskiego, XV, XVII, nr rej.: 120 z 16.07.1958

- plebania, XVII, nr rej.: 2033 z 29.04.1971

Kaczenice

- dzwonnica, nr rej.: 711/A z 16.02.2016

Kamionka

- dzwonnica kościelna, drewn., 2 poł. XVIII, nr rej.: L-419/A z 13.01.2011

- dwór, XVII (?), 1850, nr rej.: L-345/A z 30.09.2009

Kotowice

- kościół ewangelicki, ob. rzym.-kat. fil. p.w. MB Szkaplerznej, 1840, nr rej.: 1757 z 16.03.1965

- spichlerz dworski, 2 poł. XVIII, nr rej.: 1758 z 16.03.1965:

Niwiska

- kościół fil. p.w. św. Katarzyny, XIII/XIV, 1766, nr rej.: 304 z 19.04.1961

- kościół ewangelicki, ob. ruina, ul. Szkolna, 1 poł. XIX, nr rej.: L-225/A z 12.09.2006

- zespół pałacowy i folwarczny, XVIII, XIX:

- pałac, nr rej.: 305 z 19.04.1961

- park, nr rej.: 3225 z 8.12.1986

- folwark, nr rej.: 2043 z 29.04.1971:

- obora

- gorzelnia
- piwnica-lodownia
- oficyna mieszkalna

Nowogród Bobrzański

- kościół par. p.w. Wniebowzięcia NMP, XV, XVII, 2 poł. XIX, nr rej.: 107 z 16.07.1958
 - plebania, k. XVII, nr rej.: 521 z 30.05.1963
- kościół fil. p.w. św. Bartłomieja, XIII/XIV, 1712-1720, nr rej.: 106 z 16.07.1958
 - cmentarz przykościelny, nr rej.: j.w.
 - dom, ul. Kościuszki 13, ok. 1800, nr rej.: 1777 z 16.03.1965
 - dom, ul. Kościuszki 15, 1 poł. XIX, nr rej.: 1775 z 16.03.1965
 - dom, ul. Kościuszki 18, XVIII, nr rej.: 1771 z 16.03.1965
 - dom, ul. Kościuszki 19 (ob. 27 - weryfikacja), 1734, nr rej.: 1769 z 16.03.1965
 - dom, ul. Majowa 3, k. XVIII, nr rej.: 1773 z 16.03.1965
 - willa, ul. Młyńska 7, 1902, nr rej.: L-268/A z 10.04.2008
 - dom, Rynek 28, ok. 1800, nr rej.: 1779 z 16.03.1965
 - dom, Rynek 26, 1 poł. XIX, nr rej.: 1780 z 16.03.1965
 - dom, Rynek 22, ok. 1800, nr rej.: 1781 z 16.03.1965
 - dom, Rynek 20 (d.9), XVIII/XIX, nr rej.: L-623/A z 16.03.1965

Podgórzycze

- kościół (ruina), XIV, XVII, nr rej.: 522 z 30.05.1963 i z 16.03.1965

Przybymierz

- kościół fil. p.w. Wniebowzięcia NMP, XV, XVII, nr rej.: 119 z 16.07.1958 oraz 2046 z 29.04.1971
 - dwór, XVIII/XIX, nr rej.: 2048 z 29.04.1971
- dawny cmentarz z okalającym go murem, budynkiem bramnym i furką, nr rej.: L-745/A 07.04.2017

Skibice

- kościół fil. p.w. św. Marcina, XIV, XVIII, nr rej.: 2049 z 29.04.1971

Wysoka

6. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY - ANALIZA SWOT

Dla potrzeb lepszej diagnozy stanu istniejącego w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego oraz w celu sformułowania priorytetów działań władz samorządowych opracowano analizę SWOT słabych i mocnych stron Gminy Nowogród Bobrzański, a także szans i zagrożeń.

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
• Atrakcyjne położenie gminy, sprzyjające rozwojowi turystyki i agroturystyki • Dobra drogowa dostępność komunikacyjna, z uwzględnieniem drogi krajowej • Niewielka odległość od miasta wojewódzkiego – Zielonej Góry, będącego również siedzibą powiatu • Bogata historia terenów gminy • Zachowane obiekty sakralne oraz nekropolie o wysokiej wartości kulturowej • Utrzymanie w dobrym stanie większości obiektów sakralnych oraz obiektów użyteczności publicznej • Duża liczba założeń dworsko-folwarcznych objętych ochroną konserwatorską • Wykorzystywanie funduszy unijnych przez władze gminy • Zainteresowanie historią i kulturą regionu wśród władz gminy • Odbywające się regularnie imprezy kulturalne oparte na dziedzictwie historycznym • Lokalne tradycje i zwyczaje, kultywowane wśród mieszkańców • Aktywna działalność organizacji pozarządowych • Często aktualizowana strona internetowa gminy, zawierająca bogate informacje dotyczące historii i zabytków regionu	• Zaniedbania w zakresie stanu technicznego części obiektów wpisanych do gminnej ewidencji zabytków • Fatalny stan zachowania części założeń dworsko-folwarcznych • Słabo rozwinięta baza noclegowa • Niewielkie zrozumienie społeczne dla problematyki ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego • Niezbyt duże środki w budżecie gminy na wsparcie działań z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego • Niewielka popularyzacja wiedzy z zakresu ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego • Brak środków na prowadzenie dokładnych badań archeologicznych, architektonicznych i historycznych • Niewystarczająca promocja walorów zabytkowych gminy • Brak aktualnego Lokalnego Programu Rewitalizacji wspierającego rewaloryzację obiektów zabytkowych • Niezbyt dobra jakość części dróg kołowych • Brak obwodnicy Nowogrodu Bobrzańskiego
SZANSE	ZAGROŻENIA
• Zwiększenie środków budżetowych	• Degradacja krajobrazu kulturowego

gminy na działania związane z ochroną zabytków • Pozyskiwanie wsparcia finansowego z wielu źródeł (w tym unijnych) na prace konserwatorskie zabytków • Szersza promocja walorów kulturowych Gminy, przyciągająca turystów • Wzrastająca świadomość mieszkańców w zakresie poprawy estetyki budynków • Wzrost poszanowania dla obiektów posiadających walory historyczne • Tworzenie nowych projektów i produktów turystycznych w oparciu o istniejące zasoby • Opracowanie dokumentów takich jak Strategia Rozwoju Turystyki, które przyczynią się do poprawy warunków życia ludności i stanu dziedzictwa kulturowego • Współpraca międzyregionalna oraz międzynarodowa (np. w zakresie dobrych praktyk) • Powstawanie i dalszy rozwój istniejących organizacji pozarządowych • Tworzenie systemu informacji turystycznej oraz jednolitej identyfikacji wizualnej obiektów zabytkowych • Komplementarność Programu Gminnego z Programem Opieki nad Zabytkami dla Województwa Lubuskiego	poprzez wprowadzanie elementów nowej zabudowy nie nawiązujących do historycznego charakteru • Niewłaściwe działanie inwestycyjne lub ich brak, przyczyniające się do dalszej degradacji obiektów zabytkowych • Zła sytuacja finansowa wielu użytkowników obiektów zabytkowych • Brak komunikacji na linii właściciele – władze samorządowe • Niewłaściwe stosowanie nowych elementów budowlanych i technologii przy odnawianiu i remontach obiektów zabytkowych • Niezbyt skuteczna egzekucja prawna w zakresie samowoli budowlanych oraz dewastacji zabytków i środowiska • Zwiększony ruch turystyczny powodujący degradację substancji zabytkowej • Zanieczyszczenie środowiska związane ze zwiększoną liczbą pojazdów • Zanik tradycji i tożsamości regionalnych • Częste zmiany prawne w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego • Niestabilność finansów publicznych i przepisów z nimi związanych • Klęski żywiołowe i inne zdarzenia losowe • Akty wandalizmu

7. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY NOWOGRÓD BOBRZAŃSKI

Gminny Program Opieki nad Zabytkami formułuje szereg długofalowych celów działań samorządu w zakresie opieki nad zabytkami gminnymi. Wyznaczone kierunki i zadania powstały w oparciu o priorytety z poprzedniego horyzontu czasowego programu opieki nad zabytkami, konsultacje z władzami gminy i uwzględniają specyfikę dziejów gminy, charakter jego dziedzictwa kulturowego oraz są zgodne z celami wyznaczonymi w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Wymienione poniżej kierunki działań uwarunkowane są sytuacją finansową gminy, podanie dokładnych kwot na poszczególne działania jest w tej chwili bardzo trudne. Gmina dołoży wszelkich starań, ażeby w miarę swoich możliwości zrealizować ich jak najwięcej.

7.1 PRIORYTETY PROGRAMU OPIEKI

W ramach gminnego programu opieki nad zabytkami na lata 2016-2019 przewidziano realizację następujących dwóch priorytetów:

PRIORYTET I – DBAŁOŚĆ O ZACHOWANIE ISTNIEJĄCYCH WALORÓW ZABYTKOWYCH W POLITYCE PRZESTRZENNEJ GMINY

PRIORYTET II – WYKORZYSTANIE DZIEDZICTWA KULTUROWEGO W ZRÓWNOWAŻONYM ROZWOJU GMINY

7.2 KIERUNKI DZIAŁAŃ PROGRAMU OPIEKI

W ramach wskazanych powyżej priorytetów na lata 2018-2021 przewidziano do realizacji następujące kierunki (cele) szczególwe:

PRIORYTET I – DBAŁOŚĆ O ZACHOWANIE ISTNIEJĄCYCH WALORÓW ZABYTKOWYCH W POLITYCE PRZESTRZENNEJ GMINY

Cel szczegółowy I.1 Dbalność o ład przestrzenny i krajobraz kulturowy w Gminie

Działania:

1. Ścisłe powiązanie działań przy obiektach zabytkowych z dokumentami planistycznymi gminy
2. Realizacja zasad ochrony historycznych układów ruralistycznych poszczególnych miejscowości (w tym historycznej sieci drogowej, podziałów własnościowych oraz relacji przestrzennych pomiędzy zespołami zabudowy)
3. Odpowiednia konserwacja zabytkowej zieleni, stanowiącej krajobraz kulturowy
4. Bieżąca opieka nad cmentarzami i miejscami pamięci, głównie poprzez prowadzenie prac porządkowo-pielęgnacyjnych
5. Respektowanie stanowisk archeologicznych oraz stref ochrony archeologicznej w polityce przestrzennej gminy
6. Rozszerzanie zasobu dziedzictwa kulturowego, m.in. poprzez regularną aktualizację Gminnej Ewidencji Zabytków, inwentaryzację obiektów małej architektury, cmentarzy itp.
7. Ochrona historycznie ukształtowanego układu dróg, historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych oraz relacji przestrzennych między zespołami zabytkowej zabudowy,
8. Wprowadzanie nowej zabudowy w zgodzie z historyczną kompozycją danego układu, gabarytami oraz formą architektoniczną tworzącej go zabudowy.
9. Współpraca społeczności lokalnych w zakresie poprawy stanu technicznego obiektów wpisanych do GEZ.

Cel szczegółowy I.2 Bezpośrednie wsparcie dla rewitalizacji obiektów zabytkowych

Działania:

1. Przeznaczanie środków finansowych z budżetu gminy na obiekty zabytkowe wpisane do rejestru zabytków
2. Przeprowadzanie działań rewitalizacyjnych obiektów zabytkowych i terenów zielonych będących w administracji gminy
3. Interwencja władz gminy przy rażących naruszeniach prawa budowlanego na obszarach objętych ochroną konserwatorską oraz przy obiektach zabytkowych we współpracy z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków
4. Stosowanie zachęt prawnych i finansowych oraz pomocy publicznej dla inwestorów, właścicieli i użytkowników obiektów zabytkowych,
5. Opracowanie Lokalnego Programu Rewitalizacji ze szczególnym uwzględnieniem ochrony dziedzictwa kulturowego

Cel szczegółowy I.3 Określanie warunków współpracy z właścicielami obiektów zabytkowych

Działania:

1. Przekazywanie właścicielom i dysponentom obiektów zabytkowych informacji o możliwościach pozyskiwania dodatkowego wsparcia finansowego (zwłaszcza z funduszy europejskich)
2. Kontynuacja i przestrzeganie regulacji przyznawania środków finansowych z budżetu gminy dla właścicieli i dysponentów obiektów zabytkowych wpisanych do rejestru zabytków
3. Zaplanowanie środków w budżecie gminy na prace konserwatorskie, restauratorskie i budowlane przy obiektach zabytkowych
4. Opracowanie zasad dofinansowania prac remontowo-konserwatorskich przy zabytkach (wydanie stosownej uchwały, regulaminu, wzoru wniosku itd.) oraz doradztwo przy wypełnianiu dokumentów

PRIORYTET II – WYKORZYSTANIE DZIEDZICTWA KULTUROWEGO W ZRÓWNOWAŻONYM ROZWOJU GMINY

Cel szczegółowy II.1 Rozwój produktów turystycznych opartych na walorach dziedzictwa kulturowego

Działania:

1. Rozwijanie istniejących produktów turystycznych opartych na szlakach turystycznych, kulturowych lub ścieżkach edukacyjnych
2. Tworzenie nowych produktów wykorzystujących istniejące zasoby kulturowe
3. Postawienie na innowacyjność projektów w celu pozyskiwania dodatkowych środków unijnych
4. Polepszenie dostępności poszczególnych obiektów poprzez odpowiednie oznakowanie dróg czy szlaków turystycznych
5. Udostępnianie poszczególnych obiektów zabytkowych osobom niepełnosprawnym

Cel szczegółowy II.2 Przystosowanie obiektów dziedzictwa kulturowego dla potrzeb turystyki weekendowej i jednodniowej

Działania:

1. Opracowanie strategii promocji i rozwoju turystyki w celu wyznaczenia kierunków działań gminy
2. Utworzenie punktów informacji turystycznej
3. Promocja walorów turystycznych gminy na różnego rodzaju targach, konferencjach oraz w akcjach reklamowych
4. Współpraca z gminami ościennymi przy realizacji celów promocyjnych
5. Współpraca z mediami tradycyjnymi i internetowymi w dziedzinie promocji lokalnych zabytków

Cel szczegółowy II.3 Odpowiednia ekspozycja i promocja najcenniejszych obiektów

Działania:

1. Stworzenie jednolitego systemu identyfikacji wizualnej w postaci oznaczeń, tablic, drogowkskazów itp.
2. Publikowanie folderów, ulotek oraz innych materiałów przybliżających zasoby historyczne mieszkańcom i turystom
3. Atrakcyjne przedstawianie obiektów za pomocą iluminacji, tworzenia punktów widokowych, prezentacji multimedialnych i muzycznych
4. Dbanie o aktualizację strony internetowej gminy wraz z umieszczeniem informacji o zasobie zabytkowym
5. Wykorzystanie nowoczesnych technologii dostępnych w profesjonalnych serwisach internetowych, a także w urządzeniach mobilnych
6. Aktualizacja i rozwijanie funkcjonalności interaktywnej mapy gminy poprzez odpowiednią warstwę systemu informacji przestrzennej z danymi na temat obiektów lokalnego dziedzictwa kulturowego
7. Nagłaśnianie wśród lokalnej społeczności najważniejszych badań, odkryć i publikacji związanych z tradycją regionalną w celu wzrostu tożsamości regionalnej mieszkańców

Cel szczegółowy II.4 Edukacja społeczeństwa w zakresie zachowania dziedzictwa kulturowego oraz pielęgnowanie tradycji regionalnych

Działania:

1. Wspieranie działalności organizacji pozarządowych związanych z historią i kulturą, placówek muzealnych, lokalnych galerii, bibliotek oraz innych instytucji kultury
2. Wspieranie projektów edukacyjnych związanych z lokalnym dziedzictwem kulturowym
3. Organizacja spotkań, mających na celu upowszechnienie wiedzy na temat lokalnego dziedzictwa kulturowego
4. Wprowadzanie elementów lokalnego dziedzictwa kulturowego do edukacji przedszkolnej i szkolnej poprzez różnego rodzaju konkursy, wystawy, wycieczki itp.
5. Przywrócenie tradycyjnego rzemiosła oraz ginących zawodów poprzez odpowiednie szkolenia i kursy (także dla osób bezrobotnych)
6. Wspieranie badań naukowych związanych z lokalnym dziedzictwem kulturowym
7. Organizacja imprez kulturalnych promujących kulturę regionalną (w tym mających na celu promocję gminy i krzewienie kultury)
8. Tworzenie warunków do aktywnego uczestnictwa w kulturze, edukacji i promocji regionu (w tym wsparcie szeroko pojętych kół zainteresowań, tworzenie miejsc do tego typu spotkań)
9. Promocja tradycji regionalnych za pośrednictwem zbiorów bibliotecznych i internetu

8. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Zadania opisane w Gminnym Programie Opieki nad Zabytkami dla Gminy Nowogród Bobrzański powinny być realizowane poprzez wspólne działania władz samorządowych, Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, Powiatowego Urzędu Pracy, właścicieli oraz zarządców obiektów, parafie, organizacje pozarządowe i stowarzyszenia, w ramach posiadanych przez te jednostki kompetencji, praw i obowiązków wynikających z obowiązujących przepisów prawnych.

Ze strony Gminy Nowogród Bobrzański zadania będą wykonywane bądź wspierane przez miejskie jednostki organizacyjne (szkoły, przedszkola, placówki kultury – np. biblioteka) oraz referaty Urzędu Miasta w ramach zadań własnych, poprzez istniejące i planowane instrumenty:

- prawne (np. poprzez uchwalanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, wnioskowanie o wpis do rejestru zabytków obiektów o wartościach artystycznych i zabytkowych, prowadzenie gminnej ewidencji zabytków, wykonywanie decyzji administracyjnych, np. Wojewódzkiego konserwatora zabytków),
- finansowe (np. udzielanie dotacji na prace remontowe, konserwatorskie i prace budowlane przy zabytkach, środki budżetowe na zadania własne z przeznaczeniem na remonty i modernizacje zabytków będących własnością gminy, korzystanie z programów uwzględniających dofinansowanie z środków zagranicznych, nagrody, ulgi finansowe),
- społeczne (działania stymulujące np. w zakresie edukacji, promocji, informacji, działań sprzyjających tworzeniu miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami oraz rozwojem turystyki),
- kontrolne (m.in. monitoring stanu zagospodarowania przestrzennego oraz stanu zachowania dziedzictwa kulturowego – gminnej ewidencji zabytków),
- koordynacji (m.in. poprzez realizacje projektów i programów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego zapisanych w wojewódzkich, powiatowych i gminnych strategiach, planach rozwoju lokalnego itp., współpraca z gminami sąsiednimi, ośrodkami naukowymi i akademickimi, związkami wyznaniowymi)

9. ZASADY OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Na mocy art. 87 ust. 1 i ust. 5 *Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* Gminny Program Opieki nad Zabytkami jest sporządzany na okres 4 lat, co 2 lata wójt (burmistrz, prezydent) sporządza sprawozdanie z jego realizacji, które przedstawia Radzie Gminy (Miasta). Wskazane jest aby sprawozdania z realizacji Programu były przekazywane do wiadomości Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Sprawozdanie powinno określać poziom realizacji gminnego programu oraz efektywność wykonania planowanych zadań. Przykłady działań to:

1. Zadania kompetencyjne samorządu:
 - analiza ilościowa i jakościowa wykonanych analiz i raportów,
 - analiza ilości i jakości wprowadzanych planów, strategii i programów,
 - analiza jakości i ilości prac dokumentacyjnych w zakresie dziedzictwa kulturowego,
 - analiza współdziałania z organem ochrony zabytków.
2. Zahamowanie degradacji zabytków i poprawa stanu ich zachowania
 - ocena ilości i dokonanych analiz stanu zachowania obiektów zabytkowych,
 - analiza zaangażowania budżetu gminy mających na celu zahamowanie destrukcji oraz poprawy stanu zachowania obiektów zabytkowych,

- ocena ilości i jakości dokonanych działań na rzecz zahamowania destrukcji oraz poprawy stanu zachowania obiektów zabytkowych.
3. Wyeksponowanie zabytków oraz walorów krajobrazowych
 - ocena stanu utrzymania obiektów zabytkowych będących w gestii samorządu,
 - ocena stopnia zaawansowania prac mających na celu nadanie wyższego standardu przestrzeniom publicznym,
 - ocena zaawansowania prac porządkowych oraz sanitarnych przy zabytkowej zieleni komponowanej,
 - ocena możliwości objęcia ochroną krajobrazu kulturowego poprzez ustanowienie parków kulturowych.
 4. Kreowanie wizerunku miasta i świadomości mieszkańców

10. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Niniejszy rozdział wskazuje możliwości w zakresie pozyskiwania dodatkowych środków ze źródeł pozabudżetowych. Należy jednak stwierdzić, iż ważne jest, aby gminy również z własnej inicjatywy podjęły próbę wygospodarowania w swoich budżetach środków w rozdziale 92120 - Ochrona zabytków i opieka nad zabytkami.

Jest to o tyle istotne, iż duża część źródeł zewnętrznych wymaga zapewnienia wkładu własnego we współfinansowanych przez nie projektach. Regularne zabezpieczanie środków z budżetu gminy pozwoli na podjęcie powolnych, ale systematycznych kroków w kierunku ratowania kolejnych obiektów dziedzictwa kulturowego. Podane źródła sygnalizują tylko poszczególne programy finansowania, większość z nich ma charakter cykliczny, zatem nawet jeśli podany termin naboru już się zakończył, to istnieje szansa na nowy okres programowania.

Podstawową zasadę finansowania zadań z zakresu opieki nad zabytkami określa *Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* z dnia 23 lipca 2003 roku. Zgodnie z zapisami zawartymi w rozdziale 7 w/w Ustawy, obowiązek sprawowania opieki nad zabytkami, w tym finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku spoczywa na osobie fizycznej lub jednostce organizacyjnej posiadającej tytuł prawny do zabytku. Dla jednostki samorządu terytorialnego, posiadającej w/w tytuł prawny do obiektu, opieka nad zabytkiem jest jej zadaniem własnym.

Źródła zewnętrznego finansowania można podzielić następująco:

Źródła krajowe:

- dotacje Ministra Kultury oraz programy operacyjne Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego
- promesa Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego
- dotacje wojewódzkiego konserwatora zabytków
- dotacje wojewódzkie
- dotacje powiatowe
- dotacje gminne
- inne źródła

Źródła zagraniczne:

- źródła unijne w ramach funduszy strukturalnych (RPO województwa lubuskiego)
- Program Rozwoju Obszarów Wiejskich
- Program Infrastruktura i Środowisko

➤ źródła pozaunijne - Mechanizm Norweski i Fundusz EOG

Uwaga! Wskazane powyżej możliwości wsparcia finansowego mają charakter informacyjny. w celu znalezienia dokładnych szczegółów oraz odpowiedniej formy dofinansowania na określone zadania należy dotrzeć do dokumentów programowych oraz kryteriów przyznawania dotacji, ponieważ co roku mogą one ulegać zmianom.

11. REALIZACJA I FINANSOWANIE PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY NOWOGRÓD BOBRZAŃSKI

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Nowogród Bobrzański jest dokumentem długofalowym, zapisy w nim zawarte powinny być brane pod uwagę we wszelkich działaniach związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego na terenie gminy. Konsekwentna realizacja założeń Programu przyczyni się do poprawy jakości środowiska kulturowego, wzrostu nakładów finansowych na inwestycje związane z obiektami zabytkowymi (zarówno w przypadku osób prywatnych, administracji publicznej, jak i organizacji pozarządowych), szerszej promocji gminy i przyciągnięcia turystów, a także do wzrostu świadomości regionalnej mieszkańców i poprawy ich sytuacji materialnej.

W sporządzanych co cztery lata aktualizacjach Programu powinny znajdować się odniesienia do uaktualnionych zapisów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego, zawartych w innych dokumentach strategicznych gminy, zwrócić też należy uwagę na wyszczególnienie obowiązujących w danym momencie aktów prawnych.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami kładzie szczególny nacisk na wykorzystanie istniejących źródeł finansowania inwestycji związanych z opieką nad zabytkami, intensywne działania w obszarach najbardziej atrakcyjnych historycznie, promocję dziedzictwa kulturowego oraz wypracowanie odpowiednich schematów współpracy administracji samorządowej z właścicielami obiektów zabytkowych.

Biorąc pod uwagę korzystne położenie Gminy Nowogród Bobrzański oraz sporą ilość obiektów posiadających wartości zabytkowe Gminny Program Opieki nad Zabytkami stanowić będzie pomocne narzędzie w ukierunkowaniu polityki gminnej w zakresie rozwoju turystyki, promocji i ochrony dziedzictwa kulturowego, prowadzonej w sposób uporządkowany i długoterminowy. Wszystkie te elementy przyczynią się do postrzegania gminy Nowogród Bobrzański, jako przyjaznej turystom i inwestorom, dumnej ze swoich walorów zabytkowych oraz dbającej o własne dziedzictwo kulturowe i historyczne.